

Адамик О.В.

Податкове планування

Навчальний посібник

Тернопіль — 2005

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільська академія народного господарства
Інститут обліку і аудиту

Адамик О.В.

Податкове планування

Навчальний посібник

Затверджено на засіданні кафедри
обліку і контролю фінансово-
господарської діяльності ТАНГ
Протокол № 8 від 18 січня 2005 р.

Тернопіль
2005

УДК 657.1

Рецензенти:

Бруханський Р.Ф., к.е.н., заступник голови ДПА в Тернопільській області
Остап'юк М.Я., к.е.н., проф. кафедри обліку і контролю фінансово-господарської діяльності Тернопільської академії народного господарства

Адамик О.В. Податкове планування: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2005. – 99 с.

Затверджено на засіданні кафедри обліку і контролю фінансово-господарської діяльності Тернопільської академії народного господарства.

Протокол № 8 від 18 січня 2005 р.

© **О.В. Адамик, 2005**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ "ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ"	7
РОБОЧА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ "ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ"	8
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ "ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ"	11
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ З ДИСЦИПЛІНИ «ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ»	14
КУРС ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ "ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ"	16
Тема 1. Податкове планування у системі управління підприємством	16
1. <i>Зміст поняття «податкове планування» та «планування податкових платежів»</i>	<i>16</i>
2. <i>Класифікація видів податкового планування</i>	<i>18</i>
3. <i>Принципи податкового планування</i>	<i>20</i>
4. <i>Організація податкового планування</i>	<i>20</i>
5. <i>Етапи податкового планування</i>	<i>23</i>
Тема 2. Оцінка податкового тягаря та планування податкових платежів на майбутній період	28
1. <i>Планування сум податкових платежів на майбутній період</i>	<i>28</i>
2. <i>Оцінка ефективності податкового планування підприємства</i>	<i>30</i>
2.1. <i>Оцінка податкового навантаження на підприємство</i>	<i>30</i>
2.2. <i>Оцінка ефективності податкового планування</i>	<i>32</i>
Тема 3. Вибір суб'єктом підприємницької діяльності системи оподаткування	37
1. <i>Оподаткування юридичних осіб</i>	<i>37</i>
1.1. <i>Загальна (традиційна) система оподаткування</i>	<i>42</i>
1.2. <i>Спрощена система оподаткування</i>	<i>42</i>
2. <i>Оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності без створення юридичної особи</i>	<i>43</i>
2.1. <i>Традиційна система оподаткування</i>	<i>43</i>
2.2. <i>Оподаткування за єдиним податком</i>	<i>45</i>
2.3. <i>Оподаткування за фіксованим податком</i>	<i>46</i>
2.4. <i>Сплата податку на промисел</i>	<i>47</i>
Тема 4. Регулювання суми податків	49
1. <i>Критерії податкової оптимізації</i>	<i>49</i>

2. Загальна характеристика методів оптимізації податків.....	51
3. Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування	52
4. Регулювання бази оподаткування податку на прибуток.....	53
5. Регулювання бази оподаткування ПДВ.....	56
6. Регулювання бази оподаткування соціальних внесків.....	60
ТЕМА 5. ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ.....	64
1. Податковий календар подання звітності та сплати податків	64
1.1. Податковий календар юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на традиційній системі оподаткування	64
1.2. Податковий календар юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на спрощеній системі оподаткування	69
1.3. Податковий календар фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності.....	69
2. Відповідальність платників податків за несвоєчасне подання звітності.....	71
ТЕМА 6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	73
1. Види відповідальності платників податків при порушенні податкового законодавства.....	73
2. Відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства:	
2.1. Адміністративна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства;	79
2.2. Кримінальна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства.....	79
ТЕМА 7. ОФШОРНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ	83
1. Спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів.....	83
1.1. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація.....	83
1.2. Податкові пільги, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПР.....	85
2. Податкове планування із застосуванням офшорних компаній.....	90
2.1. Поняття про офшорні зони та їх класифікація.....	90
2.2. Переваги офшорних компаній	92
2.3. Податкові наслідки операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах.....	93
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	96

ВСТУП

Необхідною умовою становлення та розвитку економіки з ринковим механізмом господарювання, забезпечення стабілізації та прискорення темпів її росту є підприємництво. Активна підприємницька діяльність є не тільки одним із найважливіших факторів економічного зростання в країні, а й одночасно загальним показником соціально-економічного розвитку держави. Особливістю сучасного економічного середовища в Україні є те, що воно в недостатній мірі сприяє розвитку підприємництва, характеризується браком джерел фінансування, податковим пригніченням господарської ініціативи підприємств.

Проблема податкового тягара на підприємства полягає у високих ставках і чисельності податків, у неузгодженості правил оподаткування із методикою бухгалтерського обліку. Тому дослідження проблем податкового планування, оптимізації податкових платежів в бюджет, рівномірного їх розподілу протягом періоду діяльності підприємства є актуальним і своєчасним як з теоретичної, так і з практичної позиції. Сучасне підприємництво потребує науково обгрунтованої методики раціоналізації податкового навантаження.

Дисципліна «Податкове планування» має на меті засвоєння студентами теоретичних знань та набуття ними практичних навиків щодо організації та методики здійснення податкового планування в умовах функціонування податкового, цивільного та ін. законодавства.

Виходячи із поставленої мети **завданням** курсу є:

- вивчення студентом змісту поняття «податкове планування», його видів та принципів, організаційних засад;
- формування системи знань в галузі оцінки податкового навантаження та планування податкових платежів на майбутній період;
- засвоєння особливостей діяльності підприємств в умовах функціонування різних систем оподаткування та регіональних особливостей;
- вивчення основних засад і критеріїв регулювання суми податків;
- формування системи знань в галузі відповідальності платників податків та їх службових осіб за порушення податкового законодавства.

Завдання курсу полягає також у максимально реальному моделюванні проблем діяльності суб'єктів підприємницької діяльності у прикладних задачах з метою дати студентам знання конкретних норм та інструментів, що використовуються в процесі податкового планування.

Предметом вивчення дисципліни є діяльність суб'єктів підприємницької діяльності (як юридичних, так і фізичних осіб) в умовах дії вітчизняного податкового, цивільного, валютного законодавства.

Навчально-методичний посібник містить курс лекцій, плани практичних занять, тематику рефератів, навчальні завдання, питання, що виносяться на іспит, а також список рекомендованої літератури з курсу в цілому. Зазначені матеріали спрямовані на методичне забезпечення всіх форм роботи студентів щодо засвоєння дисципліни «Податкове планування».

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
"Податкове планування"
і розподіл навчального часу за темами:

а) для денної форми навчання

№ пп	Назва теми та її зміст	Лекц.	Пр.
1.	Тема 1. Податкове планування у системі управління підприємством	2	-
2.	Тема 2. Оцінка податкового навантаження та планування податкових платежів на майбутній період	2	4
3.	Тема 3. Вибір системи оподаткування	-	-
4.	Тема 4. Регулювання бази оподаткування	2	4
5.	Тема 5. Податкова звітність	2	-
6.	Тема 6. Відповідальність платників податків	2	2
7.	Тема 7. Офшорні та спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів	2	2
	Разом:	12	12

б) для заочно-дистанційної форми навчання

№ пп	Назва теми та її зміст	Лекц.	Пр.
1.	Тема 1. Податкове планування у системі управління підприємством	2	-
2.	Тема 2. Оцінка податкового навантаження та планування податкових платежів на майбутній період	2	2
3.	Тема 3. Вибір системи оподаткування	-	-
4.	Тема 4. Регулювання бази оподаткування	2	-
5.	Тема 5. Податкова звітність	-	-
6.	Тема 6. Відповідальність платників податків	2	-
7.	Тема 7. Офшорні та спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів	2	-
	Разом:	10	2

Робоча програма з дисципліни "Податкове планування"

Тема 1. Податкове планування у системі управління підприємством

Зміст поняття «податкове планування» та «планування податкових платежів». Мета та значення податкового планування в управлінні підприємством.

Класифікація видів податкового планування залежно від таких ознак як період розробки управлінських рішень, використовувані інструменти, активність суб'єкта податкового планування.

Принципи податкового планування. Організація податкового планування. Розподіл функцій та субординація працівників, що здійснюють податкове планування. Визначення рівнів податкового планування залежно від обізнаності і професійного фахівців з податкового планування.

Етапи податкового планування.

Тема 2. Оцінка податкового навантаження та планування податкових платежів на майбутній період

Планування сум податкових платежів на майбутній період. Моделювання баз податків та зборів, які сплачуються підприємством, зокрема, основних з них: податку на прибуток, податку на додану вартість, акцизного збору, соціальних внесків.

Оцінка ефективності податкового планування підприємства. Оцінка податкового навантаження на підприємство за допомогою абсолютних та відносних показників. Розрахунок коефіцієнта ефективності оподаткування, коефіцієнта податкоємності реалізованої продукції (робіт, послуг), податкоємності витрат підприємства, коефіцієнта оподаткування доходів, показника ефективності витрат та лімітованості витрат.

Оцінка ефективності податкового планування. Оцінка зменшення податкових платежів у порівнянні з базовим періодом за рахунок економії податкових платежів, використання податкових пільг. Оцінка ефективності діяльності служби податкового планування підприємства.

Тема 3. Вибір системи оподаткування

Порівняльна характеристика систем оподаткування запроваджених для суб'єктів підприємницької діяльності - юридичних осіб: загальна (традиційна) система оподаткування; спрощена система оподаткування.

Порівняльна характеристика систем оподаткування запроваджених для фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності: загальна, спрощена системи оподаткування, оподаткування за фіксованим податком, сплата по-

датку на промисел.

Визначення умов застосування, переліку податків, які належить сплачувати, порядку сплати ПДВ та соціальних внесків при впровадженні кожної із систем оподаткування.

Тема 4. Регулювання суми податків

Критерії податкової оптимізації: мінімум податкових платежів протягом податкового періоду; мінімум податкових платежів за весь період функціонування підприємства (проектний підхід); оптимізація показників оцінки рівня податкового навантаження на підприємство; забезпечення рівномірності формування податкових зобов'язань відповідно по наявних фінансових ресурсів (підхід виходячи з фінансових потоків); максимум фінансового результату при обмеженні максимальної суми сплачуваних податків або максимально допустимого збільшення податкових платежів на одиницю приросту фінансового результату.

Загальна характеристика методів оптимізації податків: перенесення бази оподаткування (або делегування податків підприємству сателіту); метод прямого скорочення об'єкта оподаткування; метод використання облікової політики; приховування бази оподаткування; відстрочення податкових платежів; заміна відносин.

Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування.

Регулювання бази оподаткування податку на прибуток. Шляхи зменшення валового доходу та збільшення валових витрат. Фіскальні умови, що визначають належність затрат підприємства до його валових витрат звітного періоду. Вплив облікової політики на планування податкового зобов'язання з податку на прибуток.

Регулювання бази оподаткування ПДВ. Застосування операцій, що не підлягають оподаткуванню ПДВ. Шляхи зменшення бази оподаткування ПДВ: мінімізація податкового зобов'язання та максимізації податкового кредиту з ПДВ. Способи податкового відшкодування ПДВ.

Регулювання бази оподаткування соціальних внесків, що нараховуються на фонд оплати праці. Шляхи регулювання бази оподаткування соціальних внесків. Оптимізація розміру соціальних внесків за допомогою прийому заміни відносин.

Оптимізація оподаткування шляхом використання особливостей приватного підприємництва.

Відстрочення податкового платежу як елемент методу податкового планування.

Тема 5. Податкова звітність як елемент податкового планування

Податковий календар подання звітності та сплати податків. Податковий календар юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на традиційній та спрощеній системі оподаткування. Податковий календар фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності.

Відповідальність платника податків за несвоєчасне подання звітності. Умови застосування штрафних санкцій та інших видів відповідальності.

Тема 6. Відповідальність платників податків

Види відповідальності платників податків при порушенні податкового законодавства, умови та розмір застосування, розмір покарання: податкова застава, адміністративний арешт, штрафні санкції, пеня, адміністративний штраф, кримінальна відповідальність.

Відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства: адміністративна відповідальність; кримінальна відповідальність. Відповідальність та ознаки злочину ухилення від сплати податків, умови та розмір покарання.

Тема 7. Офшорні та спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів

Спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація. Перелік та нормативно правове забезпечення податкових пільг, що надаються підприємствам у СЕЗ та ТПР.

Податкове планування із застосуванням офшорних компаній. Поняття про офшорні зони та їх класифікація. Перелік офшорних зон Переваги офшорних компаній. Податкові наслідки операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах (щодо податку на прибуток, ПДВ).

Уникнення подвійного оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ “Податкове планування” для студентів денної форми навчання

Заняття 1.

Тема 2. Оцінка податкового тягаря та планування податкових платежів на майбутній період

Планування сум податкових платежів на майбутній період.
Оцінка ефективності податкового планування підприємства.
Задачі.

Заняття 2.

Тема 2. Оцінка податкового тягаря та планування податкових платежів на майбутній період

Оцінка ефективності податкового планування.
Задачі.

Заняття 3.

Тема 4. Регулювання суми податків

1. Критерії податкової оптимізації
  2. Загальна характеристика методів оптимізації податків
  3. Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування
  4. Регулювання бази оподаткування податку на прибуток
- Задачі.*

Заняття 4.

Тема 4. Регулювання суми податків

5. Регулювання бази оподаткування ПДВ
  6. Регулювання бази оподаткування соціальних внесків
  7. Оптимізація оподаткування шляхом використання особливостей приватного підприємництва
  8. Відстрочення податкового платежу як елемент методу податкового планування
- Задачі.*

Заняття 5.

Тема 6. Відповідальність платників податків

1. Види відповідальності платників податків при порушенні податкового законодавства
2. Відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства
  - 2.1. Адміністративна відповідальність посадових осіб при порушенні

податкового законодавства

2.2. Кримінальна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства

Заняття 6.

Тема 7. Офшорні та спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів.

1. Спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів

1.1. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація

1.2. Податкові пільги, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПП

2. Податкове планування із застосуванням офшорних компаній

2.1. Поняття про офшорні зони та їх класифікація

2.2. Переваги офшорних компаній

2.3. Податкові наслідки операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах

3.3. Самостійна робота студента.

Самостійна робота студента полягає у виконанні наступних завдань:

1. Самостійне опрацювання лекційного матеріалу та самостійне поглиблене вивчення окремих тем та питань з використанням законодавчої бази, нормативних актів та спеціальної літератури.

2. Самостійне розв'язування задач прикладного характеру, що моделюють реальні ситуації діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

3. Аналіз податкового навантаження на підприємство, ефективності податкового планування та розробка оптимізаційних схем.

4. Написання рефератів за наступними темами:

- ✓ Застосування спрощеної системи оподаткування з метою податкового планування: її переваги та недоліки.
- ✓ Застосування спеціальних економічних зон з метою податкового планування: їх переваги та недоліки.
- ✓ Застосування офшорних зон з метою податкового планування: їх переваги та недоліки.
- ✓ Регулювання бази оподаткування податку на прибуток.
- ✓ Регулювання бази оподаткування ПДВ.
- ✓ Регулювання бази оподаткування соціальних внесків, що нараховуються на фонд оплати праці.
- ✓ Відповідальність за несвоєчасне подання податкової звітності.
- ✓ Відповідальність платника податків у випадку зниження податкового зобов'язання у випадку: а) при самостійному виявленні;

б) виявлене у результаті документальної перевірки; в) через припущення арифметичної або методологічної помилки.

- ✓ Відповідальність за ухилення від сплати податків.
- ✓ Використання схем оптимізації податкових платежів з використанням установ, що зареєстровані у організації інвалідів.
- ✓ Планування сум податкових платежів на майбутній період та його вплив на податкову політику підприємства
- ✓ Аналіз податкового навантаження на підприємство (конкретне досліджуване підприємство) та розробка рекомендацій щодо його оптимізації.
- ✓ Аналіз ефективності податкового планування підприємства та розробка рекомендацій щодо його оптимізації.
- ✓ Уникнення подвійного оподаткування для нерезидентів з джерелом походження доходів з України.
- ✓ Використання компаній, зареєстрованих в офшорних зонах, для податкового планування.
- ✓ Порядок використання податкових пільг у спеціальних економічних зонах і територіях пріоритетного розвитку.
- ✓ Оцінка переваг та недоліків альтернативних систем оподаткування: а) спрощеної системи для юридичних і фізичних осіб; б) фіксованого податку, в) податку на промисел.
- ✓ Використання методів економіко-математичного моделювання для оптимізації суми податкових платежів в бюджет.
- ✓ Відстрочення податку як елемент методу податкового планування: теоретичні засади та практичне втілення.
- ✓ Заміна відносин як елемент методу податкового планування: теоретичні засади та практичне втілення.
- ✓ Використання лізингу при податковому плануванні.
- ✓ Використання альтернативних систем оподаткування при податковому плануванні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ З ДИСЦИПЛІНИ «ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ»

1. Зміст поняття «податкове планування» та «планування податкових платежів»
2. Класифікація видів податкового планування
3. Принципи податкового планування
4. Організація податкового планування
5. Етапи податкового планування
6. Планування сум податкових платежів на майбутній період
7. Оцінка податкового навантаження на підприємство
8. Оцінка ефективності податкового планування
9. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація.
10. Податкові пільги, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПР
11. Поняття про офшорні зони та їх класифікація
12. Переваги офшорних компаній
13. Податкові наслідки операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах
14. Характеристика загальної (традиційної) системи оподаткування юридичних осіб.
15. Характеристика спрощеної системи оподаткування юридичних осіб.
16. Характеристика загальної (традиційної) системи оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності
17. Характеристика системи оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності за фіксованим податком, податком на промисел
18. Характеристика спрощеної системи оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності (єдиний податок).
19. Критерії податкової оптимізації
20. Загальна характеристика методів оптимізації податків
21. Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування
22. Регулювання бази оподаткування податку на прибуток
23. Регулювання валових витрат підприємства
24. Діяльність, що не підлягає оподаткуванню ПДВ, як сукупність оптимізаційних схем ПДВ
25. Шляхи зменшення бази оподаткування ПДВ
26. Регулювання бази оподаткування соціальних внесків
27. Заміна відносин як один з методів регулювання бази оподаткування соціальних внесків
28. Податкова звітність юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що здійснює оподаткування діяльності за традиційною системою
29. Податкова звітність юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що здійснює оподаткування діяльності за єдиним податком
30. Податкова звітність фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, яка працює за звичайною системою оподаткування.

31. Податкова звітність фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, яка працює на умовах сплати фіксованого податку шляхом придбання патенту.
32. Податкова звітність фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності платника єдиного податку
33. Відповідальність платників податків за несвоєчасне подання звітності
34. Охарактеризувати випадки та термін застосування податкової застави та адміністративного арешту активів.
35. Охарактеризувати відповідальність платника податків у випадку заниження податкового зобов'язання:
  - а) при самостійному виявленні;
  - б) виявлене у результаті документальної перевірки;
  - в) через припущення арифметичної або методологічної помилки.
36. Охарактеризувати відповідальність платника податку за прострочення термінів сплати узгодженого податкового зобов'язання:
  - а) штраф;
  - б) пеня.
37. Охарактеризувати випадки застосування, терміни та джерело сплати адміністративного штрафу
38. Кримінальна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства
39. Відповідальність посадових осіб за ухиляння від сплати податків.
40. Охарактеризувати способи ухиляння від сплати податків.

КУРС ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ “ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ”

Тема 1. Податкове планування у системі управління підприємством

1. *Зміст поняття «податкове планування» та «планування податкових платежів»*
2. *Класифікація видів податкового планування*
3. *Принципи податкового планування*
4. *Організація податкового планування*
5. *Етапи податкового планування*

1. *Зміст поняття «податкове планування» та «планування податкових платежів»*

Податкове планування – це цілеспрямована діяльність підприємства, що спрямована на зниження податкового навантаження, максимізацію прибутку підприємства та збільшення обсягу коштів, що залишаються у його розпорядженні. Податкове планування базується на глибокому аналізі особливостей податкового, господарського та цивільного законодавства, альтернативності фінансово-господарської діяльності.

Існує два концептуальні підходи щодо суті податкового планування:

I. Перший підхід визначає податкове планування як своєрідне калькулювання сум податкових платежів підприємства у майбутньому періоді і розробку графіка їхньої сплати (податкового платіжного календаря). За таких умов планування податкових платежів є одноваріантним і безальтернативним, тому що види податків для тих чи інших сфер підприємницької діяльності, а також граничні терміни їх сплати визначені законодавчо.

Такий підхід не розкриває усіх можливостей податкового планування. Тому у даному випадку мова йде про **планування податкових платежів** – розрахунок суми належної до сплати в бюджет та державних фондів у майбутньому звітному періоді. Метою здійснення таких розрахунків є планування діяльності підприємства для забезпечення платіжного графіку, резервування грошових коштів.

За таких умов планування податкових платежів вимагає від фахівця знання податкового законодавства, а саме:

- встановити перелік податків та податкових платежів, які підприємство зобов'язане сплачувати згідно з чинним законодавством;
- визначити порядок їх розрахунку (об'єкт оподаткування, ставку, можливі податкові пільги);
- розробити платіжний календар податкових платежів.

При ухваленні рішення про здійснення будь-якої господарської операції потрібно користуватися лише офіційними нормативними документами.

II. Другий підхід передбачає можливість вибору між альтернативними

рішеннями щодо використання тих чи інших схем оподаткування. Такі рішення можуть прийматись як на етапі створення підприємства, так і у процесі його діяльності. У такому випадку податкове планування є основою формування податкової політики підприємства і передбачає вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства. Тобто характерною ознакою податкового планування є його *альтернативність*.

Основні передумови для альтернативності податкового планування наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Передумови альтернативності податкового планування

Ця діяльність платника податків спрямована на законне використання всіх існуючих пільг і особливостей податкового права на свою користь. Податкове планування визначає конкретні методи і засоби досягнення поставленої мети й завдань, що відповідають визначеним обставинам у певний момент та забезпечують стратегічний успіх.

За таких обставин податкове планування вимагає від фахівця не лише досконалого знання податкового та господарського законодавства, але й його детального аналізу, розробки конкретних схем законного зменшення податкового тиску.

Вважається, що саме за такого концептуальних підходу мова йде справді про податкове планування, тоді як за першого – тільки про планування податкових платежів. Основні відмінності між цими поняттями наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика понять «планування податкових платежів» і «податкове планування»

Ознака	Характеристика	
	Планування податкових платежів	Податкове планування
Мета	Обчислення сум окремих податків і загальної суми податкових платежів на плановий період	Оптимізація (мінімізація) сум окремих податків і загальної суми податкових платежів у плановому періоді
Необхідні знання фахівця	Знання податкового законодавства, що передбачає встановлення переліку податків, механізму їх сплати та платіжного календаря податкових платежів	Розробка конкретних схем законного зменшення податкового тиску
Альтернативність планування	Одноваріантне	Багатоваріантне
Використання податкових пільг	Розглядаються податкові пільги, які можливі для конкретного виду діяльності	Розглядаються усі можливі податкові пільги, передбачені законодавством
Результат планування	Сума податків, що підлягають сплаті до бюджету та позабюджетних фондів	Рівень зменшення податкового навантаження на підприємство

2. Класифікація видів податкового планування

За видами податкове планування можна поділити на:

- *корпоративне*, яке здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності;
- *особисте* – виконується фізичними особами, які не займаються, які не займаються підприємницькою діяльністю.

Залежно від характеру управлінських рішень податкове планування розподіляють на:

- поточний податковий контроль — заходи щоденного моніторингу зміни законодавчої бази;

- контроль правильності обчислення і переліку податкових зобов'язань, а також дослідження причин різних змін середньостатистичних показників підприємства;

- поточне податкове планування — заходи з поточної оптимізації оподаткування, складання типових схем господарських операцій і реалізації угод;

- стратегічне податкове планування (варіаційно-податковий аналіз) — складання прогнозів податкових зобов'язань підприємства, а також схем реалізації заходів щодо зниження податкового навантаження на підприємство.

Залежно від використовуваних інструментів податкове планування може базуватися на:

- використанні податкових пільг — повне або часткове звільнення суб'єктів підприємництва від сплати певних податків, пов'язане з певною діяльністю або виробництвом певної продукції;

- використанні податкових лазівок — окремих питань підприємницької діяльності, не врегульованих податковим законодавством, альтернативність законодавства може базуватися на його внутрішній суперечливості та відсутності системності;

- використанні спеціально розроблених схем, оптимізації податкових платежів, які звичайно і є основним інструментом податкового планування.

Податкове планування може базуватися і на прямих порушеннях податкового законодавства, але тоді воно не відповідатиме основним принципам, покладеним в основу цього планування.

Залежно від активності суб'єктів податкового планування стосовно використання можливих інструментів, воно поділяється на:

- 1) пасивне. В його основу покладений принцип альтернативності податкового законодавства та фінансово-господарської діяльності підприємства. Рішення про доцільність вибору поміж різних варіантів приймає фахівець підприємства або фізична особа — платник податків. Прикладом пасивного податкового планування є розв'язання питання стосовно доцільності переходу на спрощену систему оподаткування суб'єкта малого підприємництва.
- 2) активне. До активного податкового планування належать специфічні методи планування діяльності підприємства із застосуванням спеціально розроблених оптимізаційних схем.

Податкова схема діяльності кожного підприємства загалом, як і реалізації кожної окремої угоди зокрема, є індивідуальною і вимагає попереднього планування і розрахунків. Елементи податкового планування, навіть якщо воно спеціально не організується і не реалізується, наявні в діяльності кожного підприємства і кожного підприємця.

3. Принципи податкового планування

Податкове планування – це цілеспрямована діяльність підприємства, орієнтована на максимальне використання усіх особливостей чинного законодавства з метою досягнення найвищого фінансового результату шляхом законної оптимізації господарської діяльності підприємства з позиції її податкових наслідків.

Метою податкового планування є:

- 1) суворе дотримання податкового законодавства;
- 2) максимальне збільшення прибутковості бізнесу;
- 3) законне використання податкових пільг і особливостей податкового права;
- 4) управління потоками грошових коштів;
- 5) ефективне співробітництво з учасниками податкового планування;
- 6) партнерські відносини з місцевими органами самоврядування, законодавчими органами влади, податковими, фінансовими та судовими органами;

Досягнення поставленої мети повинно базуватися на дотриманні наступних основних **принципів** ефективного податкового планування підприємства:

1. Принцип раціональності. Раціональність рішень при здійсненні податкової оптимізації означає, що "що забагато – те не здорово". Певні суми доведеться сплачувати в бюджет. Застосування грубих та необдуманих податкових схем буде мати лише один наслідок – застосування податкових санкцій з боку державних податкових органів;

2. Принцип економічної доцільності. Зиск, отриманий від податкової оптимізації повинен бути значно вищий за витрати, які необхідно здійснити для реалізації даного рішення;

3. Комплексний підхід. Обираючи метод зниження будь-якого податку потрібно перевірити чи призведе його втілення до збільшення інших податкових платежів;

4. Індивідуальний підхід. Тільки після детального вивчення усіх особливостей діяльності підприємства, можна рекомендувати той чи інший метод зниження податків. Механічно переносити одну й ту ж схему з одного підприємства на інше неможна;

5. Принцип законності передбачає суворе дотримання діючого податкового законодавства.

4. Організація податкового планування

Обов'язки з організації податкового планування на підприємстві покладені на його власника або на уповноважену ним особу – керівника підприємства. Залежно від поставлених цілей податкового планування (мінімум податкових платежів протягом певного періоду, мінімум податкових платежів

за весь період функціонування підприємства, мінімум податкового навантаження тощо) організація податкового планування може покладатися на одну людину або групу фахівців.

Функції щодо податкового планування можуть виконувати:

1) на малих підприємствах функції податкового планування повинні на себе взяти керівник або бухгалтер самостійно. Покладання на таких фахівців додаткових обов'язків має ряд переваг та недоліків. До переваг можна віднести

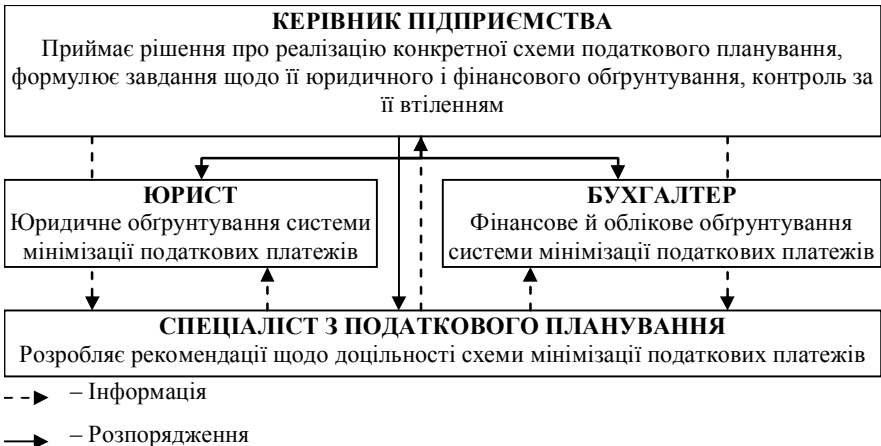
- економію коштів (оскільки створення окремої посади спеціаліста податкового планування вимагає додаткових коштів),
- глибоку обізнаність у справах підприємства,
- суміщення з іншими необхідними обов'язками такими як облікове та юридичне обґрунтування схем податкового планування;

2) на великих підприємствах, де, як структурні підрозділи, вже організована бухгалтерія і планово-фінансовий відділ, обов'язки щодо виконання таких функцій доцільно покласти на одного з працівників цього відділу або сформувати групу податкового планування. До складу цих підрозділів (груп або відділів) доцільно включати:

- фінансистів, які розробляють схеми податкового планування і оцінюють їхню можливу ефективність;
- бухгалтерів — аналізують можливість відтворення таких схем у бухгалтерському обліку відповідно до норм чинного податкового законодавства і положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- юристів — готують необхідні документи для оформлення і виконання угод, а також аналізують схеми податкового планування з точки зору їх правової захищеності з урахуванням норм податків, фінансового, господарського, цивільного і міжнародного права.

Кожен з учасників оптимізації податкових платежів виконує чітко визначені функції (рис. 1.2):

- ✓ керівник підприємства приймає рішення про доцільність певної діяльності або схеми, дає юристу і бухгалтеру розпорядження щодо фактичних умов реалізації і очікуваних результатів податкової оптимізації;
- ✓ юрист аналізує правові аспекти угоди і її відповідність законодавству, узгоджує особливості реалізації угоди з контрагентами;
- ✓ бухгалтер здійснює розрахунки фінансових параметрів, порядок їх відтворення в бухгалтерському обліку і податковій звітності, розрахунок податків, які потрібно сплатити;
- ✓ фахівець із податкового планування оцінює всю інформацію, що надійшла від керівника, юриста і бухгалтера, і дає висновок стосовно можливості й доцільності реалізації такої схеми.

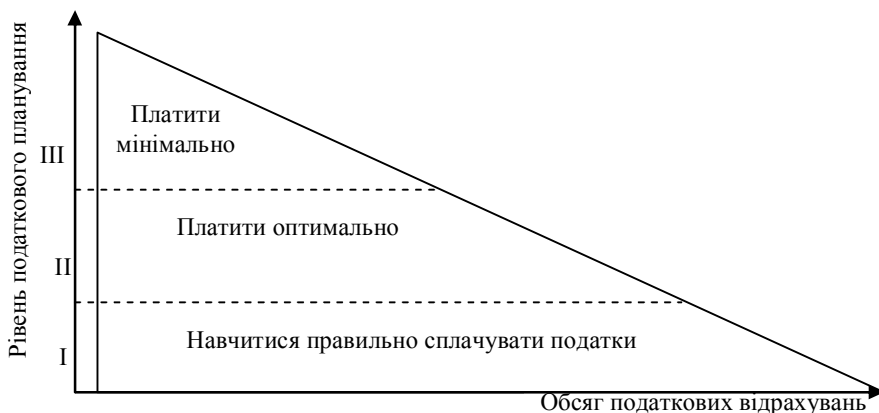

Рис. 1.2. Субординація та функції учасників податкового планування

Залежно від рівня податкового планування його учасники повинні володіти тими чи іншим знаннями та навичками, які прямо впливають на результат (рис. 1.3):

- *рівень перший* — вивчити податкові закони і навчитися своєчасно і правильно сплачувати податкові платежі. Для цього треба знати лише перелік усіх податків і зборів, їх об'єкти оподаткування, ставки, джерело і терміни сплати. Обчислити базу оподаткування, помножити її на ставку і віднести за рахунок відповідного джерела — це все, що треба зробити, щоб податок був нарахований. При ухваленні рішення про здійснення будь-якої господарської операції потрібно уважно вивчити законодавче поле і користуватися лише офіційними нормативними документами;
- *рівень другий* — навчитися оптимально сплачувати податкові платежі (планувати пропорційність прибутків і витрат в одному податковому періоді, уникати дебіторської заборгованості, тобто не платити зайвого), аналізувати фінансовий стан підприємства;
- *рівень третій* — навчитися платити мінімально, застосовуючи законні методи зменшення податкового тиску.

Таким чином, ефективність податкового планування значно підвищується за умови правильної і цілеспрямованої організації, що передбачає формування колективу людей, які виконуватимуть цю роботу, розробку плану, цілей і завдань податкового планування, а також розробку і реалізацію схем мінімізації податкових платежів.

Рис. 1.3. Рівні податкового планування та відповідні їм необхідні знання та навички фахівця

5. Етапи податкового планування

Податкове планування на підприємстві доцільно здійснювати поетапно. Ці етапи не потрібно розглядати як чітку і однозначну послідовність дій, які обов'язково гарантують зменшення податкових зобов'язань. Перші три етапи мають місце лише один раз – до реєстрації підприємства (рис. 1.4), а етапи 4-13 відносяться до поточного податкового планування, які повинні органічно вписуватись у всю систему управління суб'єкта підприємницької діяльності.

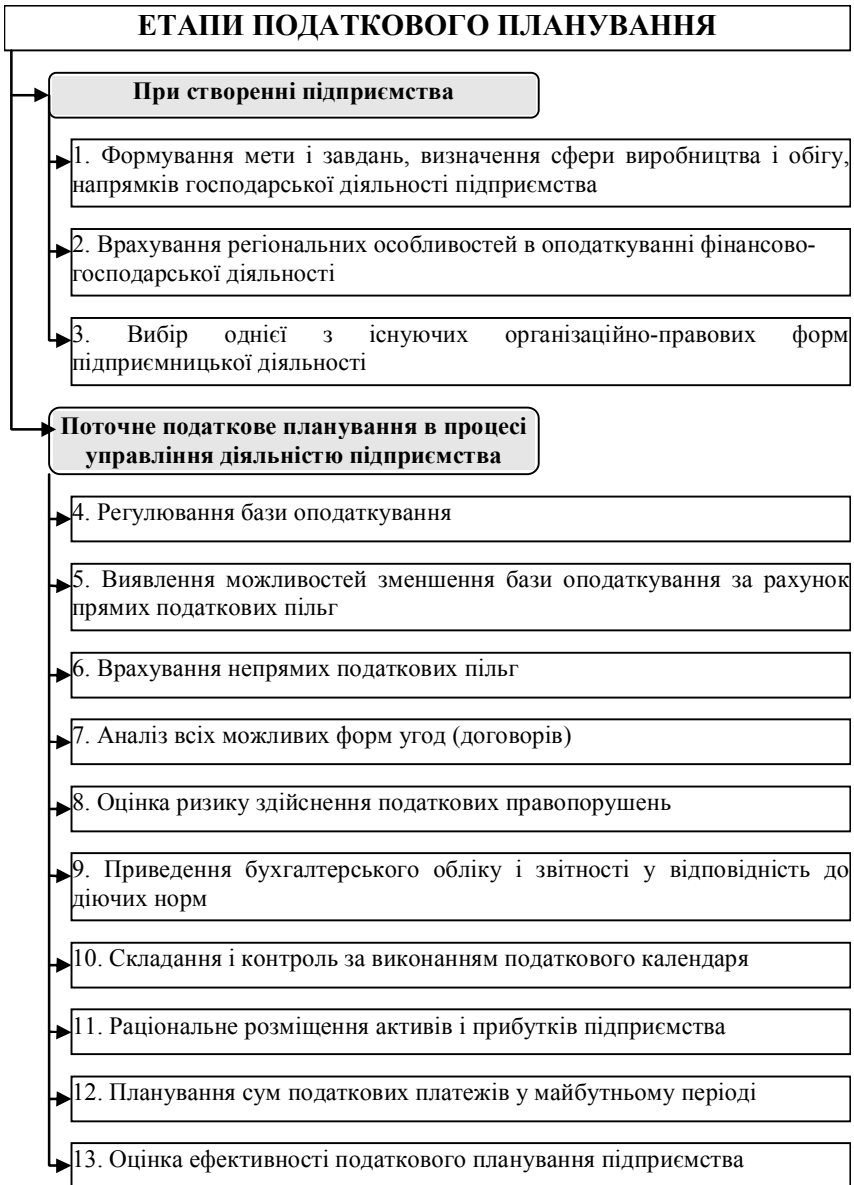
1. Формування мети і завдань, визначення сфери виробництва і обігу, напрямків господарської діяльності підприємства. Формулювання мети створення підприємства і завдань, які покладаються на нього, визначення сфери і напрямків вкладання капіталів дозволяє оптимізувати податкові платежі за рахунок вибору різних ставок і об'єктів оподаткування, податкових пільг.

2. Врахування регіональних особливостей в оподаткуванні фінансово-господарської діяльності. Розрізняють, як правило, наступні групи регіональних утворень з різними системами оподаткування:

- *спеціальні (вільні) економічні зони своєї країни.* У межах цих зон законодавчо встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності і спеціальний порядок встановлення податкового режиму. Відповідно до діючого законодавства в Україні передбачено функціонування 11 спеціальних економічних зон (СЕЗ), 9 територій пріоритетного розвитку (ТПР), 3 технологічних парки, регіонів, де запроваджено спеціальний податковий режим.

- *офшорні території.* Засновники створюють свої підприємства за межами території країни, у якій вони проживають (є резидентами), в країнах з дуже низьким рівнем оподаткування (а деколи і безподаткові території).

• врахування переваг, які надаються *договорами про уникнення подвійного оподаткування* є найбільш суттєвим, ефективним і законним методом податкового планування з використанням нерезидентських структур.

Рис. 1.4. *Етапи податкового планування*

3. Вибір однієї з існуючих організаційно-правових форм підприємницької діяльності. На цьому етапі вирішується питання про вибір однієї з існуючих: (а) організаційно-правових форм (юридична особа, суб'єкт підприємницької діяльності без створення юридичної особи); а також (б) система оподаткування (загальна чи спрощена). Чинне законодавство України передбачає наступні основні форми оподаткування:

1. Оподаткування юридичних осіб:

а) загальна (традиційна) схема оподаткування, що передбачає сплату податку на прибуток ПДВ, внесків у Пенсійний фонд та усіх інших податків та зборів, щодо яких виникає об'єкт оподаткування;

б) спрощена система оподаткування – передбачає сплату єдиного податку за ставкою 6% (у разі якщо особа сплачує ПДВ) та 10% (у разі якщо особа звільняється від сплати ПДВ).

2. Оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності без створення юридичної особи

а) традиційна система оподаткування – передбачає сплату прибуткового податку з громадян, ПДВ та усіх інших податків та зборів, щодо яких виникає об'єкт оподаткування;

б) спрощена система оподаткування – передбачає сплату єдиного податку;

в) оподаткування за фіксованим податком.

4. Регулювання бази оподаткування. На цьому етапі необхідно з'ясувати які саме податки слід мінімізувати. У цьому сенсі принципово важливим є джерело сплати податків. З позиції податкового планування усю сукупність податкових платежів необхідно *згрупувати* наступним чином:

I. Податки, які включаються до валових витрат (наприклад, земельний податок, платежі до соціальних фондів, податок з власників транспортних засобів, комунальний податок тощо). Їх зменшення призводить до зниження витрат та збільшення податку на прибуток. Ефект від мінімізації таких податків є, але він частково втрачається через збільшення податку на прибуток.

II. Податки, які включаються до ціни товару (акциз, ПДВ). Важливо зменшувати об'єкт, з якого вони нараховуються, і водночас створювати та збільшувати елементи, які їх зменшують. Для цих податків слід намагатися зменшувати ставки та базу оподаткування. При цьому можливо іноді збільшувати податки у витратах - в цілому ефект досягається.

III. Податки, які стягуються із прибутку (податок на прибуток). Слід намагатися зменшувати ставки податку та базу оподаткування.

Однозначно сказати, які податки найістотніше зменшують фінансові ресурси підприємства, неможливо, оскільки результат слід оцінювати в кожному окремому випадку. Можна сказати, що значні фінансові ресурси підприємства забирає податок на прибуток, оскільки він не компенсується ніякими надходженнями, не впливає на зменшення інших податків, а сплачується саме з прибутку.

5. Виявлення можливостей зменшення бази оподаткування за рахунок

прямих податкових пільг. При використанні підприємством прямих податкових пільг необхідно враховувати, що всі вони носять цільовий характер. У відповідності з метою їх надання і використання у процесі податкового планування, всі податкові пільги діляться на наступні групи:

- податкові пільги у вигляді зниження податкових ставок по окремих галузях і видах діяльності;
- податкові пільги у вигляді звільнення від сплати податків окремих категорій підприємств;
- податкові пільги у вигляді звільнення від сплати податку окремих видів господарських операцій і продукції, робіт і послуг;
- податкові пільги, які враховують регіональні відмінності у системах оподаткування.

6. Врахування непрямих податкових пільг. За рахунок умілого використання непрямих податкових пільг підприємство може значно зменшити базу оподаткування і, відповідно, суму податкових платежів.

7. Аналіз всіх можливих форм угод (договорів). Належним чином організоване податкове планування передбачає попереднє вивчення всіх господарських договорів, які планується заключити, на предмет їх потенційних податкових наслідків.

8. Оцінка ризику здійснення податкових правопорушень. Для уникнення податкових правопорушень, необхідним є детальне вивчення і знання основних положень Конституції України, податкового, цивільного, адміністративного і кримінального законодавства.

9. Приведення бухгалтерського обліку і звітності у відповідність до діючих норм. Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” (зі змінами та доповненнями) чітко визначає, що вся господарська діяльність підприємства повинна відображатись у первинних документах з наступною реєстрацією, систематизацією, накопиченням та передачею інформації користувачам для прийняття рішень. Правильне відображення податкових схем у бухгалтерському обліку дозволяє уникнути підозри з боку працівників ДПС, уникнути штрафних санкцій. За умов високої кваліфікації облікових працівників, їх обізнаності у податковому законодавстві та новітніх впровадженнях до нього, раціональної організації системи бухгалтерського обліку.

10. Складання і контроль за виконанням податкового календаря. Податковий календар призначений для контролю за дотриманням термінів сплати у бюджет податкових платежів, а також недопущення при цьому помилок, які тягнуть за собою неминучі фінансові санкції. Податковий платіжний календар є складовою частиною платіжного календаря підприємства і використовується у системі оперативного управління грошовими потоками в операційній діяльності підприємства.

11. Раціональне розміщення активів і прибутків підприємства. На цьому етапі вирішуються питання про раціональне розміщення активів і прибутку підприємства, маючи на увазі не тільки очікувану дохідність інвестицій,

але й податки, які сплачуються при отриманні цього доходу.

12. Планування сум податкових платежів у майбутньому періоді. У більшості випадків планові розрахунки загальної суми податкових платежів здійснюються по наступних основних видах податків, зборів (обов'язкових платежів):

- а) податок на прибуток;
- б) податок на додану вартість;
- в) акцизний збір;
- г) внесків до Пенсійного фонду;
- д) збір у Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; Фонд обов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

13. Оцінка ефективності податкового планування підприємства. Кількісна оцінка ефективності податкового планування, що реалізується підприємством, вимагає системних показників, які б дозволяли оцінювати:

- рівень податкового навантаження на підприємство;
- рівень впливу окремих заходів податкового планування на величину податкових зобов'язань підприємства;
- ефективність податкового планування та податкової стратегії підприємства загалом.

Система оцінки ефективності податкового планування підприємства містить дві групи показників:

- показники для оцінки податкового навантаження;
- показники для оцінки ефективності податкового планування.

Використана і рекомендована література

1. Єлисеєв А., Піддужний М. Податкове планування: мінімізація оподаткування законними способами. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 274 с.
2. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Тернопіль: Карт-блани, 2004. – 312 с.
3. Іванов Ю. Податкове планування: суть, відмінності, методи // Бухгалтерія. – 2004. – №40 (611). – С. 37-40.

Питання для самоперевірки:

1. Надати визначення терміну «податкове планування».
2. Охарактеризувати концептуальні підходи до визначення суті податкового планування.
3. Яких знань та навичок вимагає від фахівця планування податкових платежів?
4. На чому базується альтернативність податкового планування?
5. Хто виступає суб'єктом податкового планування при корпоративному та особистому податковому плануванні?
6. Які виділяють види податкового планування?

7. Які можуть використовувати ся інструменти для податкового планування?
8. Які виділяють види податкового планування залежно від активності суб'єктів податкового планування?
9. На яких принципах повинне базуватися ефективне податкове планування?
10. Які посадові особи підприємства можуть виконувати функції з податкового планування? Охарактеризуйте їх взаємозв'язок.
11. Охарактеризуйте етапи податкового планування. Які з них відносяться до активного і до пасивного податкового планування?

Тема 2. Оцінка податкового тягара та планування податкових платежів на майбутній період

1. *Планування сум податкових платежів на майбутній період*
2. *Оцінка ефективності податкового планування підприємства*
  - 2.1. *Оцінка податкового навантаження на підприємство*
  - 2.2. *Оцінка ефективності податкового планування*

1. Планування сум податкових платежів на майбутній період

З метою податкового планування на майбутній період доцільно здійснювати моделювання баз податків, які сплачуються підприємством. Моделювання здійснюється за кожним окремим податком і стосується, як правило наступних основних видів податків, зборів (обов'язкових платежів):

- а) податок на прибуток;
- б) податок на додану вартість;
- в) акцизний збір;
- г) внески у Пенсійний фонд;
- д) збір у Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; Фонд обов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві;
- е) комунальний податок та ін.

Планові розрахунки здійснюються у наступній послідовності:

I. На першому етапі визначається сума податкових платежів від величини фонду оплати праці. Враховуючи, що податкові платежі, перераховані у пунктах г) і д), розраховуються по єдиній базі (фонд оплати праці), у процесі розрахунків ставки цих зборів сумуються з метою використання єдиної став-

ки відрахувань. Розрахунок цієї суми податкових платежів здійснюється за формулою:

$$P_{\text{фоп}} = \sum_{i=1}^n \frac{\text{Фоп}_i \times C_i}{100} \quad (2.1),$$

де $P_{\text{фоп}}$ – сума внесків до позабюджетних фондів, пов’язаних з фондом оплати праці;
 Фоп_i – фонд оплати праці, розрахований для сплати i -го внеску ($i = \overline{1, n}$);
 C_i – ставка нарахування відповідного i -го внеску, ($i = \overline{1, n}$).

За сучасних умов господарювання $n = 4$, оскільки сплата внесків відбувається за чотирма видами загальнообов’язкового державного соціального страхування: пенсійне; на випадок безробіття; у зв’язку з тимчасовою втраченою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Вирішальне значення при плануванні внесків до вказаних фондів носить змінний фактор – фонд оплати праці. Розрахунок його планової величини повинен враховувати розмір мінімальної заробітної плати, середньозважену величину фонду оплати праці за минулий період, зміну кількості працівників підприємства, кадрові структурні зрушення щодо штатних і позаштатних працівників, зміну середньої заробітної плати, пільгове оподаткування. Оптимізацію величини вказаних внесків можливо здійснювати за допомогою варіювання вказаного змінного фактору шляхом залучення позаштатних працівників; виплати заробітної плати у формі акцій підприємства і наступної сплати дивідендів; зменшення рівня оплати праці.

II. На другому етапі визначається сума податкових платежів, які входять у ціну продукції, що реалізується. За даними звітного періоду попередньо розраховуються і сумуються середні ставки податку на додану вартість і акцизного збору (по підприємствах з великим обсягом зовнішньоекономічної діяльності – середній розмір мита). Розрахунок цієї суми податкових платежів здійснюється за формулою:

$$P_{\text{ц}} = \frac{\text{ВД} * Z_{\text{ц}}}{100}, \text{ де} \quad (2.2)$$

$P_{\text{ц}}$ – планова сума податкових платежів, які входять у ціну продукції;
 ВД – розмір валового доходу від реалізації продукції, який планується;
 $Z_{\text{ц}}$ – зведена ставка податкових платежів, які входять у ціну продукції.

III. На третьому етапі визначається сума податку на прибуток. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$P_{\text{п}} = \frac{\text{Ч}_n * C_n}{100}, \text{ де} \quad (2.3)$$

$P_{\text{п}}$ – планова сума податку на прибуток;
 Ч_n – сума чистого прибутку, який планується;
 C_n – ставка податку на прибуток.

IV. На четвертому етапі визначається загальна сума податкових платежів, які плануються. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$П_3 = П_ф + П_ц + П_п, \text{ де} \quad (2.4)$$

$П_3$ – загальна сума податкових платежів підприємства, які плануються.

2. Оцінка ефективності податкового планування підприємства

Кількісна оцінка ефективності податкового планування, що реалізується підприємством, вимагає системних показників, які б дозволяли оцінювати:

- рівень податкового навантаження на підприємство;
- рівень впливу окремих заходів податкового планування на величину податкових зобов'язань підприємства;
- ефективність податкового планування та податкової стратегії підприємства загалом.

Система оцінки ефективності податкового планування підприємства містить дві групи показників:

- показники для оцінки податкового навантаження;
- показники для оцінки ефективності податкового планування.

2.1. Оцінка податкового навантаження на підприємство

До групи показників, які дозволяють оцінити податкове навантаження на підприємство, віднесено:

1. *Сума податків*, зборів та обов'язкових платежів, які сплачуються підприємством:

- а) загальна сума податків;
- б) сума податків за окремі періоди (місяці, квартали, роки), їх динаміку;
- в) суми окремих видів податків;
- г) суми податків за складовими ціни реалізації (податки, які відносять на собівартість продукції, податки з прибутку, акцизи);
- д) суми податків на окремі види продукції, робіт, послуг;
- е) суми податків за окремими видами виробництв;
- є) суми податків за окремими структурними підрозділами підприємства.

2. *Питома вага (частка) податків* та окремих їх видів у собівартості продукції, в ціні виробника та в ціні реалізації. Ця структура може формуватися як для загального обсягу виробництва чи реалізації, так і для обсягу за окремими видами продукції, робіт та послуг.

3. *Показник чистого прибутку підприємства*, максимізація якого є методологічною передумовою визначення оптимального рівня випуску продукції при визначених податкових параметрах і ринковій кон'юнктурі:

$$P_{ч} = Ц * O_B - B_3 - П_3, \text{ де} \quad (2.5)$$

$$B_3 = B_C * O_B$$

$P_{ч}$ – показник чистого прибутку;

$Ц$ – ціна продажу;

O_B – обсяг виробництва конкретного виду продукції у натуральному вираженні;

B_3 – вартісний показник загальних витрат, які пов'язані з виробництвом продукції, що визначається рівнем середніх витрат на одиницю продукції (B_C) і її обсягом у натуральному вираженні (O_B).

Витрати (B_C) включають у себе матеріальні витрати на проміжне споживання (сировина і матеріали), заробітну плату персоналу, амортизаційні відрахування і інші витрати, які забезпечують нормальний процес виробництва (крім податків);

$П_3$ – загальна сума податкових зобов'язань, які виникають при виробництві певного виду і обсягу продукції. Агрегований показник $П_3$ включає не тільки податки і збори, але і інші обов'язкові платежі (як правило, ресурсні, які законодавчо прирівняні до податків).

4. *Коефіцієнт ефективності оподаткування* (K_E) показує величину чистого прибутку на одиницю податкових платежів, здійснених підприємством:

$$K_{ЕФ} = \frac{P_{ч}}{П_{ЗАГ}}$$

(2.6)

де $K_{ЕФ}$ – коефіцієнт ефективності системи оподаткування,

$Ч_{ПР}$ – чистий прибуток,

$П_{ЗАГ}$ – загальна сума податків (зборів), сплачених в бюджет.

Вказаний показник узагальнено характеризує ефективність обраної податкової політики, при цьому його оптимальне значення прямуватиме до максимуму.

5. Ефективність обраної податкової політики характеризується також *коефіцієнтом податкоємності реалізованої продукції* (робіт, послуг) ($K_{ПРП}$), а також *коефіцієнтом податкоємності витрат підприємства* ($K_{ПВ}$), котрі визначаються за наступними формулами:

$$K_{ПРП} = \frac{П_{ЗАГ}}{O_{РП}} \quad (2.7), \quad K_{ПВ} = \frac{П_{ВИТР}}{B_{ЗАГ}} \quad (2.8),$$

де $П_{ЗАГ}$ – загальна сума сплачених податків (зборів),

$O_{РП}$ – обсяг реалізації продукції (робіт, послуг) за визначений період,

$П_{ВИТР}$ – сума сплачених податків (зборів), що відносяться до витрат підприємства,

$B_{ЗАГ}$ – загальна сума витрат підприємства за визначений період.

Перший показник характеризує суму податкових платежів, що припа-

дає на одиницю (1 грн.) реалізованої продукції, а другий – на 1 грн. витрат підприємства. Як у першому, так і в другому випадку оптимальне значення показника прямуватиме до мінімуму. Віднесення податків до витрат підприємств, з одного боку, зменшує суму прибутку до оподаткування, а отже, є вигідним для підприємства.

6. Коефіцієнт оподаткування доходів ($K_{ОД}$):

$$K_{ОД} = \frac{ПД}{ВД}, \text{ де} \quad (2.9)$$

$ПД$ – сума податків, включених до ціни продукції за певний період, грн;
 $ВД$ – сума валового доходу підприємства за цей період, грн.

7. Показник ефективності витрат є відношенням суми витрат, що відносяться до валових витрат підприємства, до загальної суми облікових витрат. Він характеризує суму валових витрат, що припадають на 1 грн. витрат підприємства. При цьому його оптимальне значення прагне до максимуму.

$$\frac{\text{Показник ефективності витрат}}{\text{Сума витрат підприємства}} = \frac{\text{Сума валових витрат}}{\text{Сума витрат підприємства}} \quad (2.10)$$

8. Показник лімітованості витрат розраховується, як відношення суми затрат, що перевищують встановлені обмеження щодо валових витрат, до суми витрат, здійснених у межах фіскальних лімітів:

$$\frac{\text{Показник лімітованості витрат}}{\text{Сума витрат у межах лімітів}} = \frac{\text{Сума витрат понад встановлені ліміти}}{\text{Сума витрат підприємства} - \text{Сума валових витрат}} = \frac{\text{Сума витрат підприємства} - \text{Сума валових витрат}}{\text{Сума валових витрат}} \quad (2.11)$$

При цьому його оптимальне значення прямує до мінімуму.

2.2. Оцінка ефективності податкового планування

До групи показників оцінки ефективності податкового планування відносять:

1. Абсолютне зменшення податкових платежів, що їх сплачує підприємство за певний період – місяць, квартал, рік ($\Delta Па$):

$$\Delta Па = П_1 - П_0, \text{ де} \quad (2.12)$$

$П_0, П_1$ – загальна сума податків, що їх сплачує підприємство відповідно в базовому та звітному (чи плановому) періоді, грн.

2. Відносне зменшення податкових платежів, що їх сплачує підприємство за певний період ($\Delta Пв$):

$$\Delta\Pi_e = \Pi_1 * \frac{Op_1}{Op_0} - \Pi_0, \text{ де} \quad (2.13)$$

Op_0, Op_1 – обсяг реалізації відповідно в базовому та звітному (чи плановому) періоді.

На відміну від $\Delta\Pi_a, \Delta\Pi_e$ дозволяє врахувати вплив на зміну податкових платежів підприємства зміни обсягів реалізації продукції, адже більшість податків змінюється пропорційно до обсягу реалізації тих чи інших показників. Ці два показники, що використовуються як у процесі аналізу, так і при плануванні, можуть диференціюватися за видами податків, видами продукції, виробництв чи за окремими структурними підрозділами.

3. Для оцінки ефективності використання наданих підприємству пільг щодо податкових платежів використовують *коефіцієнт пільгового оподаткування* ($K_{ПО}$):

$$K_{ПО} = \frac{C_{Пл}}{\Pi_{заг} + C_{Пл}} \quad (2.14),$$

де $C_{Пл}$ – загальна сума податкових пільг, які використовуються підприємством згідно з чинним законодавством упродовж певного часу.

Даний показник розраховується й аналізується як стосовно окремого виду податку, так і в цілому щодо усіх податкових платежів.

4. *Коефіцієнт ефективності податкового планування* на підприємстві ($K_{ЕП}$):

$$K_{ЕП} = \frac{En_1}{\Pi_0}, \text{ де} \quad (2.15)$$

En_1 – економія податкових платежів завдяки податковому плануванню у певному періоді, грн.;

Π_0 – сума податкових платежів у базовому періоді, грн.

Здійснення податкового планування здебільшого не вимагає додаткових витрат, тому що виконується працівниками структурних підрозділів. Якщо для вирішення цих завдань на підприємстві створюється спеціальна служба (наприклад, відділ податкового планування), ефективність її діяльності можна обчислити за формулою:

$$Ef = \frac{En}{Vc}, \text{ де} \quad (2.16)$$

Ef – ефективність діяльності служби податкового планування підприємства;

En – економія податкових платежів внаслідок заходів, реалізованих службою за певний період, грн.;

Vc – витрати на утримання служби за цей період, грн.

Оцінка ефективності системи податкового менеджменту на підприємстві здійснюється на основі порівняння вищенаведених показників з їх базовими значеннями. Як базові можуть бути використані значення показників альтернативних проєктів виробничої програми (наприклад, показники прибутковості), теоретично обґрунтовані – оптимальні або критичні – значення по-

казників (наприклад, максимально допустимий рівень податкових пільг, який визначений на основі законодавчих норм), значення показників підприємств-конкурентів та інші.

Результати податкового планування необхідно оцінювати не тільки сумами економії податків і отриманих вигод, але і з точки зору зменшення можливого збитку і витрат, які були б неминучими при веденні господарської діяльності без врахування існуючих особливостей оподаткування.

Використана і рекомендована література

1. *Податковий менеджмент: Навчальний посібник / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 312 с.*
2. *Завгородній В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. – К.: А.С.К., 2001. – 639 с. – (Економика. Финансы. Право).*

Питання для самоперевірки:

1. У якій послідовності здійснюються планові розрахунки податкових платежів на наступний період та які показники при цьому використовуються?
2. За допомогою якого показника здійснюється планування внесків до соціальних фондів? Які в ньому активні фактори?
3. Які показники використовуються для оцінки податкове навантаження на підприємство за звітний період?
4. Яким чином розраховуються і що характеризуються коефіцієнт податкоємності реалізованої продукції (робіт, послуг) та коефіцієнт податкоємності витрат підприємства?
5. Порівняйте коефіцієнт податкоємності реалізованої продукції та коефіцієнт оподаткування доходів. Чи можуть вони збігатися?
6. За допомогою яких показників можна оцінити ефективність здійснених у звітному періоді витрат? Надайте їх характеристику.
7. Які показники використовуються для оцінки ефективності податкового планування?
8. Які показники дозволяють врахувати вплив зміни обсягів реалізації продукції на зміну податкових платежів підприємства?
9. Який показник використовують для оцінки ефективності використання наданих підприємству пільг щодо податкових платежів?
10. Яким чином можна оцінити ефективність заходів підприємства щодо податкового планування?

Навчальні завдання

Задача 1. ТОВ «Асторія» займається оптово-роздрібною торгівлею кондитерських виробів. Воно здійснює підприємницьку діяльність за загальною системою оподаткування, є платником ПДВ та усіх соціальних внесків. На майбутній квартал підприємство планує здійснювати підприємницьку дія-

льність з наступні показниками:

а) очікувані витрати на оплату праці:

Ланка працівників підприємства	Кількість працівників	Середня заробітна плата ланки працівників, грн.
Керівництво	5	1500
Управлінський персонал	7	700
Робітники	15	450

б) очікуваний розмір продаж:

Спосіб продажу	Сума, грн. без ПДВ
Оптом:	
- платникам ПДВ	12500
- не платникам ПДВ	7800
Вроздріб	10000

в) очікувані валові витрати за період складають – 22350 грн., а податкова амортизація – 1500 грн.

Розрахувати планові податкові платежі у майбутньому кварталі.

Задача 2. На підставі вихідних даних оцінити податкове навантаження на підприємства та дати порівняльну характеристику умовам їх оподаткування, використовуючи наступні показники:

- коефіцієнт ефективності оподаткування
- коефіцієнтом податкоємності реалізованої продукції
- коефіцієнтом податкоємності витрат підприємства

Показники	А	Б	В
Загальна сума сплачених податків (зборів), тис. грн.	273,17	106,11	327,90
Сума сплачених податків (зборів), що відносяться до витрат підприємства, тис. грн.	34,52	35,79	11,47
Обсяг реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн.	20 160,72	44 089,65	7 986,26
Загальна сума витрат підприємства, тис. грн.	15 538,60	45 687,00	6 201,30
Чистий прибуток, тис. грн.	1 262,00	-8 945,63	453,92
Коефіцієнт ефективності системи оподаткування			
Коефіцієнт податкоємності реалізації продукції			
Коефіцієнт податкоємності витрат			

Задача 3. На підставі вихідних даних оцінити податкове навантаження на підприємства та дати порівняльну характеристику умовам їх оподаткування, використовуючи наступні показники:

- коефіцієнт ефективності оподаткування
- коефіцієнтом податкоємності реалізованої продукції

- коефіцієнтом податковості витрат підприємства

Показники	А	Б	В
Загальна сума сплачених податків (зборів), тис. грн.	215	150	307
Сума сплачених податків (зборів), що відносяться до витрат підприємства, тис. грн.	31	27	39
Обсяг реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн.	20160	18570	22750
Загальна сума витрат підприємства, тис. грн.	15268	12680	19550
Чистий прибуток, тис. грн.	1265	980	1940
Коефіцієнт ефективності системи оподаткування			
Коефіцієнт податковості реалізації продукції			
Коефіцієнт податковості витрат			

Задача 4. Проаналізувати ефективність здійснених у звітному періоді витрат за допомогою таких показників:

- показника податковості витрат,
- показника ефективності витрат,
- показника лімітованості витрат,

якщо наявні наступні дані щодо досліджуваних підприємств:

Показник	Ніка	Брокер	Саяни	Асторія	Омега
Сума витрат підприємства	74223,30	15538,60	15647,50	45687,00	6201,30
Сума валових витрат	74188,60	14133,60	15530,80	45673,29	5681,63
Сума податків, що відносяться до витрат підприємства	120,7	68,4	52,9	44,5	25,4
Сума витрат, що перевищують встановлені ліміти					
Показник ефективності витрат					
Показник лімітованості витрат					
Коефіцієнт податковості витрат					

Задача 5. За підсумками звітного періоду підприємство має наступні показники (табл.). Оцінити ефективні податкове навантаження на підприємстві у динаміці та зробити висновки про якість змін податкової політики підприємства.

Показники	2003	2004	Відхилення
Загальна сума сплачених податків (зборів), тис. грн.	195,4	166,7	
Сума сплачених податків (зборів), що відносяться до витрат підприємства, тис. грн.	31	27	
Обсяг реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн.	18570	20160	
Загальна сума витрат підприємства, тис. грн.	12680	15268	
Чистий прибуток, тис. грн.	980	1265	
Коефіцієнт ефективності системи оподаткування			
Коефіцієнт податковості реалізації продукції			
Коефіцієнт податковості витрат			

Задача 6. У 2004 р. на підприємстві було створено відділ податкового планування. Оцінити ефективність впровадженої ними податкової політики. Зробити відповідні висновки.

Показники	2 003р.	2 004р.
Загальна сума сплачених податків (зборів), тис. грн.	195,4	166,7
Сума сплачених податків (зборів), що відносяться до витрат підприємства, тис. грн.	31	27
Обсяг реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн.	18570	20160
Витрати на утримання служби податкового планування, тис. грн.		24,5
Абсолютне зменшення податкових платежів		
Відносне зменшення податкових платежів		
Коефіцієнт ефективності податкового планування		
Ефективність діяльності служби податкового планування		

Задача 7. У 2004 р. ТОВ “Караван” скористалось пільгою з податку на додану вартість, а саме здійснювало продаж продуктів дитячого харчування, які звільнені від оподаткування згідно із статтею 5 Закону про ПДВ. Такі операції за своєю суттю підпадають під визначення об’єкта оподаткування ПДВ, але звільнені від нього у вигляді пільги. Обсяг таких операцій у 2004 р. склав 18827 грн., що дорівнює 0,025% загального обсягу продажу.

Розрахувати коефіцієнт пільгового оподаткування на ТОВ “Караван” з податку на додану вартість.

Тема 3. Вибір суб’єктом підприємницької діяльності системи оподаткування

1. Оподаткування юридичних осіб:

1.1. Загальна (традиційна) схема оподаткування

1.2. Спрощена система оподаткування

2. Оподаткування фізичних осіб – суб’єктів підприємницької діяльності без створення юридичної особи

2.1. Традиційна система оподаткування

2.2. Оподаткування за єдиним податком

2.3. Оподаткування за фіксованим податком

2.4. Сплата податку на промисел

1. Оподаткування юридичних осіб

В умовах діючого податкового законодавства існує декілька способів оподаткування суб’єкта підприємницької діяльності. За сучасних обставин надана можливість добровільного вибору з декількох способів сплати податків, переваги та недоліки яких охарактеризовані у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика систем оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності

Показники	Оподаткування юридичних осіб		Оподаткування фізичних осіб		
	Традиційна система оподаткування (податок на прибуток підприємств)	Спрощена система оподаткування (єдиний податок)	Традиційна система оподаткування (прибутковий податок з громадян)	Спрощена система оподаткування (єдиний податок)	Оподаткування за фіксованим податком
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Умови застосування	Ніяких умов законодавством не передбачено	1. Обов'язкова реєстрація як суб'єкта малого підприємництва; 2. Обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік – не більше 1 млн. грн. 3. Середньооблікова чисельності працюючих не повинна перевищувати 50 чоловік.	Ніяких умов законодавством не передбачено	1. Кількість осіб, які перебувають з приватним підприємцем у трудових відносинах, включаючи членів його сім'ї, не повинна перевищувати 10 чоловік. 2. Розмір виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не повинен перевищувати 500 тис. грн.	1. Кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах, включаючи членів його сім'ї підприємця, не повинна перевищувати 5 чол. 2. Здійснюється діяльність із продажу товарів, послуг на ринках, сплачується ринковий збір. 3. Валовий дохід за останні 12 календарних місяців, що передують місяцю придбання патенту, не перевищує 7000 н.м.д.г.

Продовження таблиці 3.1

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Сфера застосування	Не обмежена	Не мають права бути платником єдиного податку: • довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні і небанківські фінансові установи, • підприємства в статутному фонді яких частка, що належить юридичним особам – учасникам і засновникам, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 25%, підприємства, що здійснюють спільну діяльність. Заборонено здійснювати товарообмінні операції	Не обмежена	Будь-які види діяльності, крім торгівлі лікєро-горілчаними і тютюновими виробами і пально-мастильним матеріалами, підприємницької діяльності у сфері грального бізнесу	Діяльність із продажу товарів надання супутніх такому продажу послуг на ринках, крім торгівлі лікєро-горілчаними та тютюновими виробами
Розмір податку	30% розрахованого прибутку до оподаткування	6% для платників ПДВ або 10% для неплатників ПДВ від суми виручки від реалізації	13% (15%) від сукупного чистого доходу (ВД - Вдок)	Від 20 до 200 грн. на місяць. Розмір єдиного податку збільшують на 50% за кожного найманого працівника	Від 20 до 100 грн. на місяць. Розмір фіксованого податку збільшують на 50% за кожного найманого працівника

Продовження таблиці 3.1

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Податки і збори, від сплати яких звільняють платника податку	Не звільняють	Звільнені від сплати: ✓ ПДВ, крім випадку, коли юридична особа сплачує єдиний податок за ставкою 6%; ✓ Податку на прибуток; ✓ плати (податку) за землею; ✓ збору на соціальне використання природних ресурсів; ✓ збору на обов'язкове соціальне страхування; ✓ комунального податку; ✓ податку на промисел; ✓ збору на обов'язкове державне пенсійне страхування; ✓ збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг та ін.	Не звільняють	Звільнені від сплати: - прибуткового податку; - плати (податку) на землею; - внеску до Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; - внеску до Фонду соціального страхування на випадок безробіття; - внеску до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; - внесків до Фонду соціального захисту інвалідів	Звільнені від сплати: - нарахувань на фонд оплати праці; - відрахувань і зборів на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування; - податку на промисел; - збору на обов'язкове соціальне страхування; - збору до Фонду соціального захисту інвалідів. - плати за торговельний патент; - збору за видачу дозволів на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг

Продовження таблиці 3.1

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Використання РРО	Зобов'язані використовувати РРО на загальних підставах		Зобов'язані використовувати РРО на загальних підставах	РРО не використовують, за умови якщо він не торгує підакцизними товарами	
ПДВ	Є платниками ПДВ на загальних підставах	Залежно від обраної ставки єдиного податку може бути і не бути платником ПДВ	Є платниками ПДВ на загальних підставах	Платники єдиного податку можуть як бути (за власним бажанням), так і не бути платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ за умови здійснення торгівлі за готівку ринку та сплати ринкового збору
Платежі до Пенсійного фонду	Здійснює внески на загальних підставах	Звільнені від сплати платежів за отриманими доходами, але сплачують та утримують внески із заробітної плати найманих працівників	Здійснює внески на загальних підставах від сум сукупного чистого доходу	Звільнені від сплати платежів за отриманими доходами, та від сплати платежів, що нараховуються на фонд оплати праці щодо найманих працівників	

1.1. Загальна (традиційна) система оподаткування

Така система оподаткування передбачає сплату податків і зборів (обов'язкових платежів) у загальноприйнятому порядку. При цьому суб'єктом господарювання сплачуються усі податки і збори, щодо котрих у нього виникає об'єкт оподаткування. Як правило, до таких податків відносяться податок на прибуток підприємства, податок на додану вартість, внески до соціальних фондів та інші загальнодержавні та місцеві податки.

Основною перевагою цієї системи оподаткування є залежність суми сплати податків і їх суми від результатів фінансово-господарської діяльності платників податків. Якщо у підприємця за звітний період не виникав об'єкт оподаткування, то відповідні податки і збори сплачуватися не будуть.

Недоліком такої схеми оподаткування є обов'язкова сплата підприємством усіх податків і зборів, що передбачені Законом України "Про систему оподаткування", які стосуються його як суб'єкту підприємницької діяльності.

За сучасних умов охарактеризований спосіб оподаткування називають загальним (або традиційним), а усі інші – альтернативними.

1.2. Спрощена система оподаткування

Такий спосіб оподаткування передбачений Указом Президента України від 03.07.98 р. №727/98 "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" і вводиться для тих суб'єктів підприємництва, діяльність і розміри яких відповідають визначеним вимогам, а саме:

1) *Обмеження за організаційно-правовою формою підприємства.* Обов'язкова реєстрація підприємства як суб'єкта малого підприємництва.

2) *Обмеження по обсягам (масштабу) діяльності* на момент переходу на єдиний податок (одноразова перевірка), а також при сплаті податку (постійний контроль). Обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік повинен складати не більше 1 млн. грн.

3) *Обмеження по середньообліковій чисельності працюючих* – не більше 50 чоловік, з урахуванням всіх його працівників, у тому числі за цивільними угодами та за сумісництвом, а також робітників представництв, філій, відділень та інших відособлених підрозділів.

Середньооблікову чисельність працюючих для суб'єктів малого підприємництва визначають за методикою, затвердженою органами статистики, з урахуванням усіх його працівників, у тому числі тих, що працюють за договорами та сумісництвом, а також працівників представництв, філій та інших відокремлених підрозділів.

4) *Обмеження, пов'язані з здійсненням визначених видів діяльності.* Не мають права бути платником єдиного податку:

- довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні і небанківські фінансові установи,
- підприємства в статутному фонді яких частка, що належить юридичним

особам – учасникам і засновникам, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 25%,

- підприємства, що здійснюють спільну діяльність.

5) *Обмеження пов'язане із станом розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами.* Подача заяви про перехід на спрощену систему оподаткування, обліку і звітності можлива лише за умови сплати всіх встановлених податків і обов'язкових платежів за попередній звітний (податковий) період.

6) *Обмеження за способом розрахунків.* Юридичні особи, що вже перейшли на єдиний податок не мають права здійснювати інший вид розрахунків крім готівкового та безготівкового. Це означає, що товарообмінні (бартерні) угоди заборонені для платників єдиного податку. Порушення особою – платником єдиного податку вказаного обмеження не тягне за собою будь-яких фінансових або адміністративних санкцій. У такому випадку, починаючи з наступного кварталу, такий платник втрачає право працювати за спрощеною системою.

2. Оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності без створення юридичної особи

2.1. Традиційна система оподаткування

Основним податковим, який підлягає сплаті при традиційній системі оподаткування, є прибутковий податок з громадян. З 1 січня 2004 р. підприємницька діяльність фізичних осіб приватних підприємців оподатковується згідно з Інструкцією про оподаткування доходів фізичних осіб від заняття підприємницькою діяльністю від 21.04.1993 р. № 12 із змінами і доповненнями станом на 01.03.2004 р.

Здійснювати оподаткування підприємницької діяльності за традиційною системою можуть будь-які фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності (далі – приватні підприємці). Законодавством не обумовлено ніяких обмежень щодо умов або сфери застосування такої системи оподаткування.

Водночас не передбачено жодних податкових пільг. У такому випадку приватний підприємець повинен сплачувати окрім прибуткового податку з громадян (який стосується лише доходів отриманих від підприємницької діяльності) також усі інші податки і збори, щодо котрих у нього виникає об'єкт оподаткування (ПДВ, соціальні внески).

Обчислення суми прибуткового податку на звітний рік провадиться податковими органами на підставі поданої підприємцем **Декларації про доходи громадян** за минулий рік.

Сплата підприємцем прибуткового податку протягом року здійснюється у вигляді авансових поквартальних платежів. **Розмір** авансового платежу становить **25 %** від суми прибуткового податку, розрахованого за підсумками попереднього року на підставі заявленого підприємцем і відображеного

в декларації оподаткованого доходу. У випадку значного збільшення або зменшення доходу, отриманого підприємцем протягом року (у межах 50 %) стосовно очікуваного (відображеного в декларації про доходи за попередній рік), податковими органами здійснюється перерахунок суми авансового платежу щодо прибуткового податку для наступних податкових періодів.

Авансові платежі щодо прибуткового податку з громадян протягом року сплачуються в такі терміни:

- за I квартал – до 15 березня,
- за II квартал – до 15 травня,
- за III квартал – до 15 серпня,
- за IV квартал – до 15 листопада.

Декларації про доходи подається приватним підприємцем за підсумками кварталу та року. Квартальна декларація про доходи повинна містити лише відомості про доходи та витрати, пов'язані зі здійсненням підприємницької діяльності. При цьому дані відображаються наростаючим підсумком із початку року. Річна декларація про доходи відображає відомості про доходи, отримані за трудовими угодами (за основним місцем роботи і за сумісництвом), пільги, майнове володіння.

Декларація про доходи подається до податкових органів за місцем реєстрації підприємця незалежно від того, чи отримано у цьому звітному періоді дохід. **Термін подання декларації:** щокварталу протягом 40 днів, наступних за останнім днем звітного кварталу, тобто не пізніше:

- 10 травня - за I квартал;
- 9 серпня - за перше півріччя;
- 9 листопада - за 9 місяців (три квартали);
- 9 лютого наступного року - за звітний рік.

Річна – протягом 60 днів, наступних за останнім днем звітного року.

На підставі поданих декларацій наростаючим підсумком з початку року (за квартал, півріччя, три квартали, рік) працівником податкового органу здійснюється перерахунок прибуткового податку.

У декларації вказуються загальні суми отриманого доходу і витрат, облік яких ведеться протягом року, а також сплаченого податку за звітний податковий період, за який здійснюється оподаткування.

Об'єктом оподаткування доходів приватного підприємця є сукупний чистий дохід, тобто різниця між валовим доходом (виручкою у грошовій та натуральній формі) і документально підтвердженими витратами, безпосередньо пов'язаними з одержанням доходу. Якщо ці витрати не можуть бути підтверджені документально, то вони враховуються податковими органами при проведенні остаточних розрахунків за нормами у відсотках до валового доходу, наведеними в Інструкції.

$$СД = Д_{в} - З_{д};$$

$$СД = Д_{в} - З_{н}, \text{ де}$$

СД - сукупний чистий дохід;

Д_в - валовий дохід (виручка у грошовому і натуральному вираженні);

З_д - документально підтвержені витрати, безпосередньо пов'язані з одержанням доходу;

З_н - витрати, визначені за нормами, передбаченими Інструкцією про оподаткування доходів фізичних осіб від заняття підприємницькою діяльністю.

Оподатковуваним **доходом** вважаються доходи, отримані від продажу товарів, надання послуг, виконання робіт у рамках здійснення підприємницької діяльності без створення юридичної особи. При цьому, якщо приватний підприємець отримує інші доходи від своєї діяльності, крім перерахованих вище, то такі доходи оподатковуватимуться за загальними правилами.

До складу **витрат**, безпосередньо пов'язаних з одержанням доходів, належать документально підтвержені витрати, які включаються до складу валових витрат виробництва (обігу) або підлягають амортизації згідно із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств".

Ставка податку:

з 01.01.2004 р. – 13%

з 01.01.2007 р. – 15%

При традиційній системі оподаткування приватний підприємець зоб'язаний вести **Книгу обліку доходів і витрат**, яка повинна бути пронумерована, прошнурована, скріплена печаткою державної податкової адміністрації і затверджена підписом.

2.2. Оподаткування за єдиним податком

Відповідно до Указу Президента України „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” приватний підприємець має право обрати спрощену систему оподаткування, що передбачає сплату єдиного податку.

Умови переходу на сплату єдиного податку наступні:

✓ кількість осіб, що перебуває з приватним підприємцем у трудових відносинах, включаючи членів його сім'ї, не перевищує 10 осіб (при цьому враховують кількість, а не середньооблікову чисельність, як у випадку з юридичними особами);

✓ обсяг виручки від реалізації продукції (робіт, товарів, послуг) не перевищує 500 тис. грн. Виручкою від реалізації вважають фактично отриману на поточний рахунок суму за здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт або послуг). При реалізації основних фондів виручка - це різниця між сумою, отриманою від продажу цих фондів, та їх залишковою вартістю.

Не мають права перейти на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності приватні підприємці, які здійснюють торгівлю лікеро-горілчаними, тютюновими виробами та пально-мастильними матеріалами; приватні підприємці, які діють у сфері грального бізнесу.

Ставка податку. Для приватних підприємців ставки єдиного податку встановлюють місцеві ради за місцем їх державної реєстрації залежно від ви-

ду діяльності. Вони не можуть становити менше 20 грн. та більше 200 грн. на місяць.

Якщо приватний підприємець здійснює кілька видів підприємницької діяльності, для яких встановлені різні ставки єдиного податку, він купляє одне *Свідоцтво про право на сплату єдиного податку* і сплачує податок, що не перевищує максимальної ставки.

Якщо платник єдиного податку здійснює підприємницьку діяльність з використанням найманої праці або за участі у підприємницькій діяльності членів його сім'ї, ставку єдиного податку збільшують на 50% за кожну особу.

Для платника єдиного податку – фізичної особи передбачено ряд податкових пільг. Зокрема, його звільнено від сплати:

- ✓ податку на додану вартість;
- ✓ податку на доходи фізичних осіб (прибуткового податку);
- ✓ плати (податку) за землю;
- ✓ збору на обов'язкове соціальне страхування;
- ✓ збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- ✓ збору на видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- ✓ внесків до Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- ✓ плати за патенти.

Приватний підприємець – платник єдиного податку зобов'язаний вести Книгу обліку доходів і витрат. Якщо у діяльність залучені наймані працівники, таку книгу веде кожен найманий працівник, що займається реалізацією товарів.

Книгу обліку доходів і витрат, яку веде підприємець, заповнюють на основі даних книг усіх найманих працівників, з наступним визначенням підсумкового фінансового результату. До Книги обліку доходів і витрат приватний підприємець заносить лише документально підтвержені витрати.

2.3. Оподаткування за фіксованим податком

Фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, мають право самостійно обрати спосіб оподаткування доходів, одержаних від цієї діяльності, за фіксованим розміром податку (далі - фіксований податок) шляхом придбання патенту за умови, якщо:

1. Кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах з такою особою - платником податку, включаючи членів його сім'ї, які беруть участь у підприємницькій діяльності, не перевищує 5.

2. Валовий дохід такої фізичної особи від самостійного здійснення підприємницької діяльності або з використанням найманої праці за останні 12 календарних місяців, що передують місяцю придбання патенту, не перевищує 7 тисяч неоподатковуваних мінімумів.

3. Фізична особа здійснює підприємницьку діяльність з продажу товарів і надання супутніх такому продажу послуг на ринках та є платником ринкового збору згідно із законодавством.

Окрім того не дозволяється застосування фіксованого податку при здійсненні торгівлі лікєро-горілчаними та тютюновими виробами.

Документ, який підтверджує сплату фіксованого податку, є патент, який видається на термін від одного до дванадцяти календарних місяців на вибір платника фіксованого податку.

Розмір податку. Розміри фіксованого податку встановлюються відповідною місцевою радою залежно від територіального розташування місця торгівлі і не можуть бути менше ніж 20 гривень та більше ніж 100 грн. за календарний місяць для фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність самостійно.

Для одержання патенту на здійснення підприємницької діяльності на всій території України фіксований податок встановлюється у розмірі 100 гривень.

Якщо підприємницьку діяльність здійснюють з використанням найманої праці або за участі членів сім'ї підприємця, розмір фіксованого податку збільшують на 50% на кожну особу. У разі додаткового залучення найманих працівників, платник фіксованого податку самостійно доплачує 50% від суми встановленого податку з розрахунку на кожну особу.

Самі платники фіксованого податку, особи, які перебувають з ним у трудових відносинах, а також члени його сім'ї, що беруть участь у підприємницькій діяльності, звільняються від сплати:

- нарахувань на фонд оплати праці;
- відрахувань і зборів на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування України;
- податку на промисел;
- збору на обов'язкове соціальне страхування;
- збору до Фонду соціального захисту інвалідів.

Порядок сплати фіксованого податку. Протягом року платники фіксованого податку шокварталу (до 15 березня, до 15 травня, до 15 серпня і до 15 листопада) сплачують до бюджету по 25 % річної суми податку, обчисленої за доходами за попередній рік, а платники, які вперше залучаються до сплати податку, – 25 % суми, обчисленої їм податковими органами за оціночним доходом на поточний рік.

2.4. Сплата податку на промисел

Фізичні особи, які не зареєстровані як суб'єкти підприємництва і здійснюють несистематичний (не більше чотирьох разів протягом календарного року) продаж виробленої, переробленої та купленої продукції, речей, товарів, є **платниками податку на промисел**. Вказаний податок сплачується відпо-

відно до Декрету КМУ від 17.03.93 р. №24-93 "Про податок на промисел" (зі змінами та доповненнями).

При продажу товарів фізична особа повинна одержати одноразовий патент. Мінімальний термін дії одноразового патенту - три календарні дні, максимальний - сім. Форма патенту встановлюється Головною державною податковою інспекцією України. Підставою для видачі одноразового патенту є подання фізичною особою декларації, у якій відображається вартість товарів, що підлягають продажу.

Ставки податку на промисел встановлюються в розмірі 10% зазначеної в декларації вартості товарів, які підлягають продажу протягом 3-х календарних днів; 20% - у разі збільшення терміну продажу товарів до 7 календарних днів. Сума податку за невикористаним патентом не повертається.

Використана і рекомендована література

1. Декрет КМУ від 17.03.93 р. №24-93 "Про податок на промисел" (зі змінами та доповненнями).

2. Інструкція про оподаткування доходів фізичних осіб від заняття підприємницькою діяльністю від 21.04.1993 р. № 12 із змінами і доповненнями станом на 01.03.2004 р.

3. Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" №727/98 від 03.07.98 р.

Питання для самоперевірки:

1. Які існують способи оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до чинного законодавства України?
2. Які існують способи оподаткування юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до чинного законодавства України?
3. Що таке альтернативні способи оподаткування?
4. Охарактеризуйте переваги та недоліки, обмеження використання спрощеної системи оподаткування для юридичних осіб?
5. Які існують способи оподаткування фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності без створення юридичної особи відповідно до чинного законодавства України?
6. Охарактеризуйте переваги та недоліки, обмеження використання традиційної системи оподаткування для приватних підприємців?
7. Охарактеризуйте переваги та недоліки, обмеження використання спрощеної системи оподаткування для приватних підприємців?
8. Охарактеризуйте переваги та недоліки, обмеження використання фіксованого податку приватними підприємцями?
9. Охарактеризуйте переваги та недоліки, обмеження використання податку на промисел фізичними особами?

Тема 4. Регулювання суми податків

1. *Критерії податкової оптимізації*
2. *Загальна характеристика методів оптимізації податків*
3. *Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування*
4. *Регулювання бази оподаткування податку на прибуток*
5. *Регулювання бази оподаткування ПДВ*
6. *Регулювання бази оподаткування соціальних внесків, що нараховуються на фонд оплати праці*

1. Критерії податкової оптимізації

Використання оптимізаційних підходів у податковому плануванні вимагає чіткого визначення обмежень та критеріїв податкової оптимізації.

Найпоширенішим підходом є вибір як критерію оптимізації мінімуму податкових платежів протягом податкового періоду. У вітчизняному оподаткуванні такий підхід зазвичай кваліфікується як «мінімізація оподаткування» (або «мінімізація податкових зобов'язань»). Разом з тим, у світовій практиці мінімізація податків включає в себе як законні (податкове планування), так і незаконні (ухилення від оподаткування) методи зменшення податкових платежів.

Прямолінійне трактування терміна «мінімізація оподаткування» без запровадження додаткових обмежень може призвести до парадоксальних результатів. Сама по собі мінімізація має найвищий результат — нульове значення податкових зобов'язань. Тому мінімізація податкових платежів практично однозначно прирівнюється контролюючими органами до ухилення від оподаткування.

Мінімум податкових платежів є критерієм податкової оптимізації лише за виконання таких вимог:

- 1) по-перше, повне дотримання чинного законодавства (тобто мінімізація має здійснюватися виключно законними методами);
- 2) по-друге, досягнення запланованого рівня кінцевого фінансового результату.

Критерієм оптимізації може бути обрано мінімум податкових платежів за весь період функціонування підприємства (проектний підхід). При цьому як обмеження, крім законності, можуть бути використані визначений рівень фінансового результату за цей самий період або гранично допустиме співвідношення: податкові платежі — фінансовий результат у кожному із податкових періодів протягом усього часу здійснення підприємством діяльності.

Разом з тим, критерієм оптимізації податкових платежів може бути використано показники оцінки рівня податкового навантаження на підприємстві:

- максимум чистого прибутку на одиницю податкових платежів;

- мінімум податкоємності реалізованої продукції (робіт, послуг);
- мінімум податкоємності витрат підприємства;
- максимум чистого прибутку;
- та інші показники оцінки податкового навантаження на підприємство.

Як обмеження у цьому випадку можна використати мінімально допустимий обсяг продажів, що забезпечує збереження конкурентних позицій підприємства.

Критерієм оптимізації може бути також забезпечення рівномірності формування податкових зобов'язань відповідно до наявних фінансових ресурсів (підхід виходячи з фінансових потоків) при забезпеченні запланованого рівня прибутку.

Іншим варіантом податкової оптимізації може бути максимум фінансового результату при обмеженні максимальної суми сплачуваних податків або максимально допустимого збільшення податкових платежів на одиницю приросту фінансового результату.

Перелік підходів до встановлення критеріїв та обмежень податкової оптимізації можна продовжити залежно від цілей підприємств, що визначаються його загальною стратегією і тактикою, а також від конкретних умов господарювання, інтересів засновників тощо.

Отже, податкова оптимізація, яка лежить в основі податкового планування, — поняття ширше, аніж законна мінімізація оподаткування, в якій кінцевий фінансовий результат господарської діяльності має другорядне значення. Окрім мінімізації податків, оптимізація податкових платежів включає також відстрочення сплати податків, зменшення суми “живих” грошей, що сплачуються до бюджету та ін.

Необхідно з'ясувати які саме податки слід мінімізувати. З позиції податкового планування уся сукупність податкових платежів необхідно *згрупувати* наступним чином:

I. Податки, які включаються до валових витрат (наприклад, земельний податок, платежі до соціальних фондів, податок з власників транспортних засобів, комунальний податок тощо). Їх зменшення призводить до зниження витрат та збільшення податку на прибуток. Ефект від мінімізації таких податків є, але він частково втрачається через збільшення податку на прибуток.

II. Податки, які включаються до ціни товару (акциз, ПДВ). Важливо зменшувати об'єкт, з якого вони нараховуються, і водночас створювати та збільшувати елементи, які їх зменшують. Для цих податків слід намагатися зменшувати ставки та базу оподаткування. При цьому можливо іноді збільшувати податки у витратах - в цілому ефект досягається.

III. Податки, які стягуються із прибутку (податок на прибуток). Слід намагатися зменшувати ставки податку та базу оподаткування.

Однозначно сказати, які податки найістотніше зменшують фінансові ресурси підприємства, неможливо, оскільки результат слід оцінювати в кожному окремому випадку. Можна сказати, що значні фінансові ресурси підп-

приємства забирає податок на прибуток, оскільки він не компенсується ніякими надходженнями, не впливає на зменшення інших податків, а сплачується саме з прибутку.

2. Загальна характеристика методів оптимізації податків

У податковому плануванні поряд із загальними методами планування (балансовий, розрахунково-аналітичний тощо) у зв'язку з його оптимізаційним характером застосовується велика група спеціальних методів. Усю їх сукупність можна згрупувати наступним чином:

1. Перенесення бази оподаткування (або делегування податків підприємству сателіту), що передбачає наявність компаній-партнерів, між якими відбувається обмін податковим зобов'язанням з метою моделювання бази оподаткування. З метою оптимізації податкових платежів доцільною є співпраця з такими компаніями, які:

- зареєстровані у вільних економічних зонах;
- зареєстровані в офшорних зонах;
- оподатковуються за альтернативними способами;
- зареєстровані за участю громадської організації інвалідів.

Цей метод пов'язаний, як правило, з розміщенням «податкоємних» видів діяльності на інших підприємствах, які контролює платник податків

2. Метод прямого скорочення об'єкта оподаткування передбачає застосування податкових пільг, збільшення балансової вартості основних засобів з метою нарахування податкової амортизації тощо.

3. Метод використання облікової політики (базується на взаємозалежності податкового та бухгалтерського обліку і полягає в тому, що за допомогою зміни облікової політики може бути змінено розміри податкових баз. Наприклад, збільшення витрат шляхом застосування оптимального способу списання матеріалів (ФІФО, ідентифікованої вартості та ін.); правильний вибір методу амортизації основних засобів та встановлення завищеної ставки амортизації в бухгалтерському обліку платника єдиного податку дозволяє зменшити об'єкт оподаткування при продажі основних фондів.

4. Приховування бази оподаткування, що тягне за собою адміністративну і кану відповідальність.

5. Важливим способом оптимізації податкових платежів у бюджет є їх відстрочення. Відстрочення податкових платежів базується на принципі періодичності податкової звітності. У цьому сенсі податкову звітність можна порівняти з фотографією, що фіксує стан справ на певну дату. А отже для відстрочення податкового зобов'язання можливі варіації до і після дати звітності. Наприклад, можна штучно збільшити податковий кредит з ПДВ придбавши товар до звітної дати і повернути його у наступному звітному періоді.

Оптимізацію податкових платежів необхідно здійснювати з урахуванням штрафних санкцій. З точки зору податкового планування до них слід

ставитися так само як і до будь-яких інших податкових платежів, тобто розглядати їх доцільність. Наприклад, якщо рентабельність операції, на яку відволікаються обігові кошти, необхідні для сплати податків, більша за штрафні санкції, то доцільно здійснювати таку операцію. При недостатності обігових коштів для сплати податків доречним є аналіз сум плати за кредит і величини штрафних санкцій за несплату податків у належний термін.

6. Заміна відносин. Як правило, однієї й тієї ж господарської мети (придбання майна, отримання доходу тощо) може бути досягнуто кількома альтернативними способами. Чинне законодавство практично не обмежує господарюючого суб'єкта у виборі форми та окремих умов операції, виборі контрагента тощо. Цей метод полягає у тому, що операція, яка має більш жорстке оподаткування, замінюється іншою операцією, що дозволяє досягти цієї ж або максимально близької мети, і при цьому застосувати більш пільговий порядок оподаткування. Як приклад можна навести заміну операції безоплатного передання (дарування) товарів одним підприємством іншому операцією поставки за ціною 1 грн. (зниження податкових зобов'язань з ПДВ за умови, що партнери не є пов'язаними особами).

3. Бухгалтерський облік як засіб усунення технічних проблем податкового планування

Втілення на практиці спланованих податкових схем потребує досконалої техніки виконання і відображення в обліку, оскільки саме облікові дані є базою для складання податкової звітності. У зв'язку з цим необхідно наголосити на таких технічних особливостях відображення в обліку податкового планування:

1) Обов'язкове документування як витрат підприємства, так і його доходів. До валових витрат підприємства відносяться лише документально підтверджені затрати. У інакшому випадку вони фінансуються за рахунок чистого прибутку підприємства, а самовільне включення їх до витрат розцінюється як штучне зменшення прибутку. Те ж саме стосується валових доходів: будь-які надходження (у натуральній чи грошовій формі) отримані як дохід повинні бути задокументовані і відповідно відображені у складі валових доходів. У протилежному випадку такі дії будуть розцінюватися як приховування доходів.

2) Правильна інтерпретація господарських операцій. До валових витрат підприємства відносяться лише ті затрати, які прямо пов'язані із господарською діяльністю підприємства. Податковий кредит формують лише суми ПДВ стосовно товарів (робіт, послуг), вартість яких відносять на валові витрати (або підлягає амортизації).

3) Точність обрахунку податкового зобов'язання. Велику проблему складає “методичний вакуум” стосовно визначення прибутку до оподаткування у системі бухгалтерського обліку. У зв'язку з відсутністю регламенто-

ваних способів розрахунку валових доходів і валових витрат у системі обліку, бухгалтер самостійно знаходить раціональний метод здійснення податкових розрахунків відповідно до організаційних особливостей підприємства.

4) Дотримання порядку здійснення розрахунків та касової дисципліни.

5) Дотримання законності операцій.

6) Точне відображення податкового зобов'язання у податковій звітності та вчасне її подання, сплата податкового зобов'язання у бюджет. Точне формування і вчасне подання податкової звітності до органів ДПС дозволяє не лише уникнути штрафних санкцій, але й сформуванню позитивний імідж підприємства. Засобом досягнення успіху в цьому питанні є:

- складання податкового платіжного календаря,
- дисциплінованість облікових працівників,
- запровадження раціональних і прозорих методів розрахунку податкового зобов'язання,
- автоматизація облікових робіт та ін.

4. Регулювання бази оподаткування податку на прибуток

Джерелом сплати податку на прибуток є прибуток до оподаткування, розрахований відповідно до податкового законодавства. Податок на прибуток залежить від результатів діяльності підприємства, тобто факторів, які знаходяться під значним контролем його керівників і працівників. Визначним фактором впливу на податкове зобов'язання є визначення бази оподаткування тобто прибутку до оподаткування. Як відомо, податок на прибуток розраховується як різниця:

$$\text{ПП} = \text{ВД} - \text{ВВ} - \text{АМ}$$

де ВД – сума валового доходу за звітний період;

ВВ – сума валових витрат;

АМ – сума амортизації основних фондів підприємства, розрахована відповідно до норм Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»

Таким чином, щоб зменшити прибуток до оподаткування необхідно:

- зменшити валовий дохід;
- збільшити валові витрати та амортизаційні відрахування.

Зменшення валового доходу можливе за таких умов:

1) застосування податкових пільг, що зменшують або виключають визначені суми із валового доходу, наприклад:

- не включаються до складу валових доходів платника податку суми, отримані від продажу видавничої продукції замовнику або безпосередньому споживачу;

- звільняється від оподаткування прибуток від реалізації товарів (робіт, послуг), власного виробництва підприємств, що засновані всеукраїнсь-

кими громадськими організаціями інвалідів та є їх повною власністю. Не відносяться до таких товарів: підакцизних товарів та прибуток, одержаний від грального бізнесу. Умова застосування пільги:

- протягом попереднього звітного (податкового) періоду кількість інвалідів, які мають там основне місце роботи, становить не менше 50 відсотків загальної чисельності працюючих;
  - фонд оплати праці таких інвалідів становить протягом звітного періоду не менше 25 відсотків суми загальних витрат на оплату праці, що відносяться до складу валових витрат виробництва (обігу);
  - наявність дозволу на право користування такою пільгою, який надається міжвідомчою Комісією з питань діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;
- звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від продажу на митній території України спеціальних продуктів дитячого харчування власного виробництва, спрямований на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін таких продуктів;
- звільняються від оподаткування доходи, одержані від володіння державними цінними паперами і облігаціями місцевих позик, придбаних до набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств";
- суми доходів (крім пасивного прибутку), отримані підприємствами-резидентами за межами митної території України, за наявності міжнародного договору про усунення подвійного оподаткування, ратифікованого Верховною Радою України;
- та ін. див. Довідник пільг, наданих чинним законодавством юридичним особам по сплаті податків, зборів, інших обов'язкових платежів (наприклад № 31 станом на 01.09.2004 р.)

2) зменшення валових доходів внаслідок застосування фінансових інструментів, використання схем з контрагентами (наприклад, з платниками єдиного податку)

Збільшення валових витрат. Збільшення валових витрат є основним важелем впливу на прибуток до оподаткування. Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» висувається ряд фіскальних умов, що визначають належність затрат підприємства до його валових витрат звітного періоду. Основні з них можна згрупувати наступним чином:

1) *обов'язкова участь витрат у господарській діяльності підприємства* є головною умовою віднесення затрат до валових витрат. У зв'язку з цим не відносяться на зменшення валового доходу такі витрати бухгалтерського обліку як крадіжки, нестачі і псування запасів; придбання, виробництво та утримання предметів соціально-культурного призначення та ін.;

2) *застосування процентних обмежень* щодо валових витрат подвійного призначення. До валових витрат відносяться затрати звітного періоду що не перевищують наступні обмеження:

- добровільно перераховані суми на користь держбюджету та до все-

українських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи у сумі, що відповідно не перевищує 4% і 10% оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду;

- витрати на ремонт основних засобів у сумі, що не перевищує 10% вартості групи (об'єкта);

- витрати на проведення рекламних заходів розділені на дві групи:

- ✓ проведення рекламних заходів стосовно товарів, що продаються і повною сумою відносяться до валових витрат;

- ✓ витрати на організацію прийомів, презентацій і свят, придбання і розповсюдження подарунків зараховуються до валових у межах 2% від оподаткованого прибутку за попередній звітний період. При цьому безоплатна роздача зразків товару у рекламних цілях доходом не вважається, але при цьому слід відображати податкове зобов'язання з ПДВ;

- сума витрат на гарантійний ремонт не повинна перевищувати 10 % від вартості проданого товару, по яких не закінчився строк гарантійного обслуговування;

- витрати на відрядження, сума котрих не повинна перевищувати граничних норм, встановлених Кабінетом Міністрів України;

- витрати на придбання пально-мастильних матеріалів для легкових автомобілів відносяться до валових витрат у розмірі 50% затраченої суми; та ін.

Усі витрати, що перевищують вказані межі, фінансуються за рахунок прибутку після оподаткування. У бухгалтерському обліку таких процентних лімітів не існує, витрати формуються у повному обсязі понесених витрат;

3) *обов'язкове документальне підтвердження* усіх витрат, що відносяться до валових. Наприклад, витрати на відрядження мають бути підтверджені документами, що засвідчують вартість таких витрат, а також зв'язок такого відрядження з основною діяльністю.

Таким чином, виходячи з охарактеризованих фіскальних обмежень, можемо зробити висновки, що **основними шляхами збільшення валових витрат є:**

- 1) застосування податкових пільг. Наприклад, застосування міжнародних договорів про усунення подвійного оподаткування;

- 2) зменшення так званих «непродуктивних витрат», що є витратами у бухгалтерському обліку, але не відносяться до валових витрат. Наприклад, витрати на придбання та обслуговування основних фондів соціально-культурного призначення, крадіжки, нестачі, витрати на мобільний зв'язок тощо;

- 3) виключити або завуалювати суми, що призводять до так званої «податкової асиметрії» при віднесенні доходів і витрат до валових. Наприклад,:

- штрафи, пені і неустойки фінансуються за рахунок прибутку після оподаткування, у той же час отримані аналогічні суми є валовим доходом підприємства;

- суми, отримані як кредит від особи, що не є фінансово-кредитною установою, вважаються валовим доходом підприємства, утім його повернення або надання аналогічного кредиту не відноситься до валових витрат.

Вплив облікової політики на планування податкового зобов'язання з податку на прибуток. На формування собівартості та чистого прибутку безпосередній вплив має метод оцінки вибуття запасів. Нагадаємо, що з метою оподаткування дозволяється використовувати один з методів ФІФО або ідентифікованої собівартості. З метою податкового планування слід оцінити переваги та недоліки кожного з цих методів:

- при використанні методу ФІФО вартість кінцевих запасів наближена до їхньої поточної ринкової вартості, а собівартість реалізованої продукції знижується, що *приводить до максимального значення прибутку*;
- при застосуванні методу ідентифікованої собівартості конкретної партії підприємство має можливість регулювати свій прибуток шляхом реалізації найдорожчих або найдешевших одиниць запасів.

Підприємство, формуючи свою облікову політику щодо вибору методу оцінки вибуття запасів у бухгалтерському (фінансовому) обліку не може не рахуватись з вимогами п.5.9 ст.5 Закону про прибуток. У своєму виборі підприємству необхідно також враховувати технічні можливості обробки бухгалтерської інформації і при її відсутності максимально наблизити інформацію бухгалтерського обліку для цілей податкового.

Важливе значення має правильне відображення валових доходів, валових витрат, амортизаційних розрахунків, прибутку або збитку у **Декларації про прибуток**.

5. Регулювання бази оподаткування ПДВ

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) є одним з основних джерел наповнення бюджету та одним з основним податків, що складають податкове навантаження на підприємство. Тому податкових оптимізацій з ПДВ повинні займати одні з перших місць при податковому плануванні на підприємстві. Усю сукупність оптимізаційних схем при податковому плануванні ПДВ можна групувати наступним чином:

I. Здійснення операцій, що не підлягають оподаткуванню ПДВ. Як відомо суб'єкт господарювання нараховує ПДВ за одночасного виконання наступних умов:

- особа є платником ПДВ;
- здійснює операції, що є об'єктом оподаткування;
- а також, якщо такі операції не звільнені від оподаткування (рис. 4.1).

Таким чином, у платника ПДВ можуть виникати операції, котрі не обкладаються ПДВ у випадку, якщо здійснюються операції з продажу товарів, що:

- звільнені від оподаткування (наприклад, доставка періодичних видань, продаж продуктів дитячого харчування)
- не є об'єктом оподаткування. До операцій, що не є об'єктом оподаткування ПДВ, належать, зокрема, операції щодо:

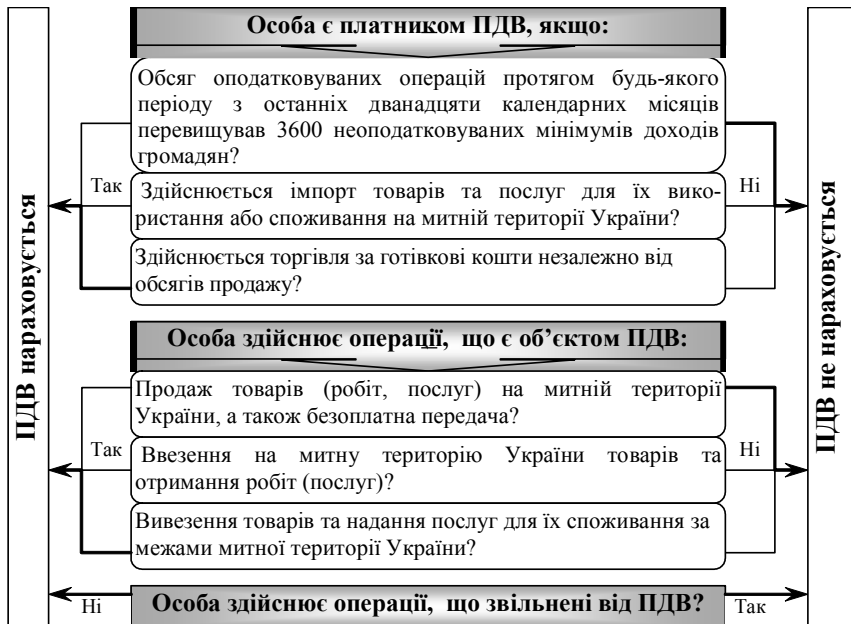

Рис. 4.1. Умови нарахування ПДВ

- ✓ передачі майна орендодавця (лізингодавця) у користування орендаря (лізингоотримувачу) за умови його повернення орендодавцю (лізингодавцю);
- ✓ надання послуг зі страхування, перестрахування, соціального та пенсійного страхування;
- ✓ обігу валютних цінностей, у тому числі національної та іноземної валют, лотерейних білетів (з дозволу Міністерства фінансів України); бланків з непогашеними поштовими марками (крім колекційних);
- ✓ надання послуг з інкасації, розрахунково-касового обслуговування, залучення, розміщення та повернення коштів за договорами позики, депозиту, вкладу, страхування та інших;
- ✓ оплати вартості державних платних послуг, обов'язковість отримання (надання) яких зумовлена законодавством;

- ✓ виплати заробітної плати, стипендії, субсидій за рахунок бюджетів і державних цільових фондів; виплати дивідендів і роялті, надання комісійних і дилерських послуг з торгівлі цінними паперами;
  - ✓ передачі основних фондів як внеску до статутних фондів юридичних осіб в обмін на їхні корпоративні права; та ін.;
- оподатковуються за *нульовою ставкою*. Нульова ставка застосовується щодо окресленої Законом про ПДВ групи товарів, наприклад, стосовно товарів (робіт і послуг), що експортуються за межі митної території України; реалізуються в роздріб у зонах безмитного контролю; щодо вугілля, продуктів його збагачення, електроенергії. Застосування нульової ставки забезпечує повне відшкодування ПДВ, що був сплачений поставальнику у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг).

Як один шляхів податкової оптимізації слід врахувати можливість виведення суб'єкта підприємницької діяльності з платників ПДВ. При цьому слід попередньо врахувати, що:

- неплательник ПДВ відносить суму вказаного податку до валових витрат, що спричиняє також зменшення прибутку до оподаткування, але збільшує собівартість продукції;
- контрагенти можуть відмовитися від співпраці з таким суб'єктом підприємницької діяльності через відсутність у його ціні ПДВ, що не надає їм можливості формувати податковий кредит. У такому випадку особа - платник ПДВ, що придбала товари у особи – неплательника ПДВ при здійсненні оподатковуваних ПДВ операцій сплачує до бюджету усю суму податкового зобов'язання.

II. Зменшення бази оподаткування ПДВ. Нагадаємо, що перерахуванню в бюджет належить сума ПДВ, яка розраховується наступним чином:

<i>Сума ПДВ, належна до сплати в бюджет</i>	=	<i>Сума податкового зобов'язання з ПДВ</i>	-	<i>Сума податкового кредиту з ПДВ</i>

Тому проблему мінімізації ПДВ треба розглядати в контексті мінімізації податкового зобов'язання та максимізації податкового кредиту.

Шляхи мінімізації податкового зобов'язання з ПДВ. Мінімізація податкового зобов'язання з ПДВ можлива за умов:

1) використання податкових пільг, тобто операцій які звільнені від ПДВ, не є об'єктом оподаткування ПДВ або оподатковуються за нульовою ставкою;

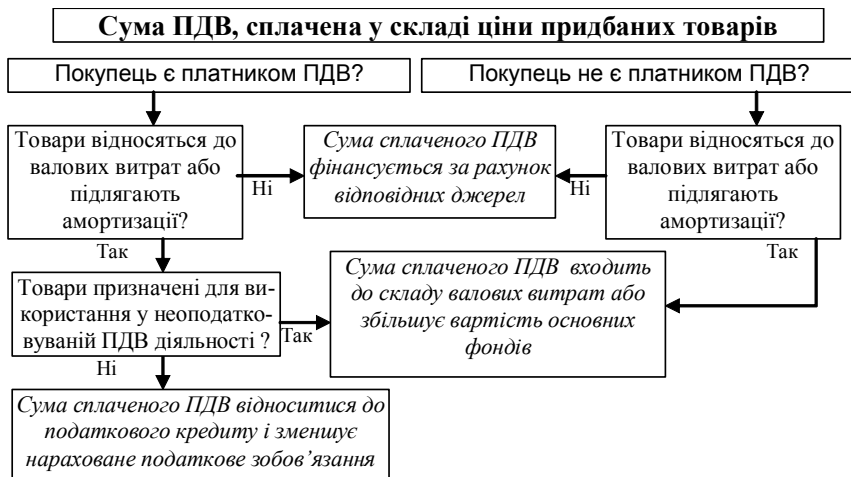
2) застосування оптимізаційних схем податкового планування. Наприклад:

- уникнення бартерних операцій, оскільки вони повинні оцінюватися за звичайними цінами;
- передача податкового зобов'язання партнеру за допомогою товарного кредиту; та ін.

Шляхи максимізації податкового кредиту з ПДВ. Формування по-

даткового кредиту має ряд особливостей і допустиме лише за виконання таких умов (вказані на рис. 4.2):

- вартість придбаних товарів (робіт, послуг) повинна відноситися до валових витрат платника податку або підлягати амортизації;
- обов'язкове документальне підтвердження операцій податковими накладними, а при імпорті робіт (послуг) - митними деклараціями або актом прийняття робіт (послуг) чи банківським документом, який засвідчує перерахування коштів в оплату вартості таких робіт (послуг).

Рис. 4.2. Джерела фінансування суми ПДВ, сплаченої у складі ціни придбаних товарів (робіт, послуг)

Як видно з рисунка 4.2, особливості формування податкового кредиту з ПДВ пов'язані з такими аспектами, як:

- віднесення товарів (робіт, послуг) до валових витрат (нарахування амортизації) та
  - використання придбаних товарів для оподатковуваної ПДВ діяльності.
- Право на податковий кредит має платник податку, у якого виникають податкові зобов'язання.

Тому з метою податкової оптимізації ПДВ необхідно уникати таких операцій, що не надають можливості збільшити податковий кредит з ПДВ.

Одноразове значне збільшення податкового кредиту можливе при придбанні основних засобів, що можна використати при застосуванні такого методу як відстрочення податкових платежів.

Важливе значення має правильне відображення податкового кредиту, податкового зобов'язання у **Податковій декларації з ПДВ** та вибір форми звітності, оскільки це єдиний податок, який підлягає відшкодуванню з бюджету. Як відомо, податкова звітність з ПДВ може подаватися з періодичністю в один календарний місяць або квартал і мати повну або скорочену форму, що залежить від обсягу оподатковуваних операцій із продажу товарів (робіт, послуг) за попередній календарний рік. Проте, здійснення бюджетного відшкодування можливе лише за умови подання повної, як правило, місячної декларації (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Права платників ПДВ на отримання відшкодування з ПДВ

Вид бюджетного відшкодування ПДВ	Форма декларації (Звітний період)			
	Скорочена		Повна	
	Місяць	Квартал	Місяць	Квартал
1. Експортне відшкодування	-	-	Протягом 30 календарних днів з дати подання декларації з ПДВ. Має право вибрати порядок здійснення відшкодування	-
2. Під час продажу товарів, які оподатковуються за ставкою 0%, на митній території України	-	-	Протягом місяця, що настає після подання декларації з ПДВ. Має право вибору порядку здійснення відшкодування	
3. На загальних підставах	-	-	Від'ємна різниця зраховується у погашення заборгованості попередніх звітних періодів, за відсутності такої – у зменшення податкових зобов'язань протягом трьох наступних звітних періодів. Не погашена після цього сума відшкодовується з бюджету протягом місяця після подання декларації за третій звітний період	

6. Регулювання бази оподаткування соціальних внесків

За сучасних умов суб'єкти підприємницької діяльності юридичні та фізичні особи здійснюють наступні нарахування внесків до соціальних фондів та їх утримання із заробітної плати (табл. 4.2).

Проблема регулювання бази оподаткування соціальних внесків зводиться до контролю за формуванням єдиного активного фактору впливу – фонду оплати праці.

Можна запропонувати наступні шляхи регулювання бази оподаткування соціальних внесків:

1) *контроль за розміром оплати праці* працівників підприємства у бік його зменшення. Проте це не самий ефективний спосіб, оскільки може спричинити поточність кадрів, низьку продуктивність праці тощо;

2) *зменшення чисельності працівників* без зниження оплати праці для кожного з них. При цьому на кожного з працівників покладається більше функцій, тобто продуктивність праці кожного з них повинна зрости;

3) оформлення працівників як таких, що *не перебувають у штаті підприємства*. Наприклад, оплата праці працівникам за договорами цивільно-правового характеру. За таких умов є можливість зменшити нарахування на фонд оплати праці щонайменше на 4,8%, не враховуючи внески до фонду со-

ціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

4) встановити розмір заробітної плати на рівні *граничної суми фактичних виплат* заробітної плати. Відповідно до Постанови КМУ від 07.03.2001 р. №225 страхові внески на усі види соціального страхування нараховуються у межах вказаної граничної суми, що становить 2660 грн. на місяць у розрахунку на кожну фізичну особу (станом на 01.02.2005 р.).

Таблиця 4.2

Розмір страхових внесків до державних соціальних фондів

	Юридичні особи, %		Приватні підприємці, %		
	Загальна система	Єдиний податок	Загальна система	Фіксований податок	Єдиний податок
Пенсійний фонд					
- нарахування на ФОП	32		32	-	-
- утримання з доходу працівника	1 -2		1 -2	1 -2	1 -2
- належить сплатити приватному підприємцю	х		32	-	-
Фонд соціального страхування на випадок безробіття					
- нарахування на ФОП	1,9		1,9	-	-
- утримання з доходу працівника	0,5		0,5	0,5	0,5
- належить сплатити приватному підприємцю	х		2,4	-	-
Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності					
- нарахування на ФОП	2,9		2,9	-	-
- утримання з доходу працівника	0,5-1		0,5-1	0,5-1	0,5-1
- належить сплатити приватному підприємцю	х		3,4	-	-
Фонд страхування від нещасного випадку					
- нарахування на ФОП	За видами діяльності		За видами діяльності		
- належить сплатити приватному підприємцю	х		За видами діяльності	1 мінімальна зарплата в рік	

Іншим шляхом оптимізації розміру соціальних внесків є так званий прийом заміни відносин, тобто заміна трудових договорів іншими видами угод:

1. *Отримувати дохід у вигляді дивідендів.* Такий варіант можна запропонувати для власника, що є директором підприємства, співвласника – головного бухгалтера та ін. Нагадаємо, що дохід у вигляді дивідендів підлягає оподаткуванню:

- податком на доходи фізичних осіб у розмірі 13% (а з 01.01.2007 р. – 15%)
- податком на дивіденди у сумі 25% одночасно з виплатою дивідендів без зменшення суми дивідендів (Закон про прибуток пп. 7.8.2). Сума дивідендів розраховується за результатами бухгалтерського обліку.

Джерело сплати дивідендів – прибуток до оподаткування, оскільки податок на дивіденди зараховується як авансовий внесок з податку на прибуток. при цьому податок на прибуток не змінюється оскільки сума зараховується

як авансовий платіж

2. Зареєструвати працівника як платника єдиного податку без створення юридичної особи. У такому випадку приватний підприємець надає визначені послуги і сплачує фіксовану суму єдиного податку. Працедавець при цьому соціальних внесків не нараховує, а несе витрати лише щодо оплати послуг спеціаліста, які можуть відноситися до валових витрат залежно напряму їх використання.

3. За певних обставин доцільним є придбання працівником одноразового торгового патенту тобто сплата податку на промисел.

Використана і рекомендована література

1. Адамик О.В. Податкова політика в системі управління підприємством // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень; Редкол.: відп. ред.. акад.. НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2004. – Випуск 1. (XLV). – 623 с.

2. Адамик О.В. Податок на прибуток: конфлікт норм податкового законодавства із положеннями бухгалтерського обліку // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №4. – С. 21-22.

3. Єлисеєв А., Піддужний М. Податкове планування: мінімізація оподаткування законними способами. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 274 с.

4. Іванов Ю. Податкове планування: суть, відмінності, методи // Бухгалтерія. – 2004. – №40 (611). – С. 37-40.

5. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима. – Тернопіль: Карт-блани, 2004. – 312 с.

Питання для самоперевірки:

1. Які існують критерії податкової оптимізації? Чим відрізняється податкова оптимізація від податкової мінімізації?

2. Яким чином необхідно згрупувати податки і платежі для здійснення податкового планування?

3. Які методи застосовують для податкової оптимізації?

4. Які існують технічні особливостях відображення в обліку податкового планування?

5. Які можна запропонувати шляхи зменшення валового доходу?

6. Які можна запропонувати шляхи збільшення валових витрат?

7. Які фіскальні умови висуваються Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», що визначають належність затрат підприємства до його валових витрат звітного періоду?

8. Яким чином можна групувати схеми податкового планування ПДВ?

9. Які операції можна віднести до таких, що не підлягають оподатку-

ванню ПДВ?

10. Які існують шляхи мінімізації податкового зобов'язання з ПДВ?

11. Які існують шляхи збільшення податкового кредиту з ПДВ?

12. Які можна запропонувати шляхи регулювання бази оподаткування соціальних внесків?

Навчальні завдання

Задача 1. Розрахувати чи є доцільним виведення суб'єкта господарювання з платників ПДВ за умови, що наявні наступні дані за минулий звітний період:

Придбано товарів, робіт, послуг	12660 грн.
У т.ч. ПДВ	2111 грн.
Реалізовано товарів	18990
У т.ч. ПДВ	3165
Валові доходи	18990
Валові витрати	13350
Амортизація, розрахована за податковими правилами	1150
Прибуток до оподаткування	?

Розрахувати як вплине на виведення особи з платників ПДВ на податкове навантаження підприємства.

Задача 2. За підсумками звітного періоду валові доходи па склали 20000 грн., а валові витрати – 10000 грн. У звітному періоді директор підприємства отримував дохід у вигляді заробітної плати у сумі 1000 грн.

Визначити доцільність отримання директором доходу у вигляді дивідендів у такій же сумі.

Задача 3. Розрахувати доцільність становлення заробітної плати директора підприємства на рівні граничної суми фактичних виплат заробітної плати, тобто у сумі 2660 грн., якщо до цього посадовий оклад директора становив 1650 грн.

Тема 5. Податкова звітність як елемент податкового планування

1. Податковий календар подання звітності та сплати податків

2. Відповідальність платника податків за несвоєчасне подання звітності

1. Податковий календар подання звітності та сплати податків

Загальні засади подання звітності та сплати податків (платежів, зборів) викладені у Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. №2181 (далі – Закон № 2181). Строки нарахування, сплати податку (збору) та подання звітності залежать від встановленого звітного періоду і складають:

- **20 календарних днів**, наступних за останнім календарним днем звітного місяця, якщо звітний період дорівнює календарному місяцю (у тому числі при сплаті місячних авансових внесків);
- **40 календарних днів**, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу (півріччя), якщо звітний період дорівнює календарному кварталу або календарному півріччю (у тому числі при сплаті квартальних або піврічних авансових внесків);
- **60 календарних днів**, наступних за останнім календарним днем звітного року, якщо звітний період дорівнює календарному року (крім декларацій на доходи фізичних осіб).

Платник податків зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, вказану ним у податковій декларації, протягом **10 календарних днів**, наступних за останнім днем граничного строку подання податкової декларації.

Водночас Закон № 2181 не встановлює єдиного порядку і строків сплати податків, а передбачає, що такі питання можуть встановлюватися також іншими законами України з питань оподаткування. Якщо спеціальним законом з питань сплати окремого податку встановлені інші строки сплати податку, ніж ті, що встановлені Законом №2181, то діють положення закону з питань обкладання окремим податком.

1.1. Податковий календар юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на традиційній системі оподаткування

Календар податкової звітності юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на традиційній системі оподаткування, представлений у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Податковий календар суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на традиційній системі оподаткування

№ з/п	Назва податку (збору, обов'язкового платежу)	Базовий податковий (звітний) період	Термін		Примітка
			Сплати податко- вого зобов'язання	Подання звітнос- ті (декларації, розрахунку)	
1. Загальнодержавні податки					
1.	Податок на додану вар- тість	Місяць	20*	20*	Передбачено відшкодування ПДВ встановлює пільги (зві- льнення від ПДВ); ст. 11 — особливий порядок оподат- кування окремих операцій
		Квартал	20*	40*	
2.	Податок на прибуток під- приємств	Для податку			Законом №283 додатково пе- редбачено оподаткування: - вигахів (пп. 10.2.2 ст. 10); - дивідендів (п. 7.8. ст. 7); - доходів нерезидентів (ст. 13)
		Квартал (півріччя, 9 міс., рік)	20*	40*	
		Для авансових внесків (п. 16.7 Закону №283)			
		1-й, 2-й місяці звіт- ного кварталу	Не пізніше 19-го числа 2-го, 3-го місяця кварталу	Не пізніше 19-го числа 2-го, 3-го місяця кварталу	
3.	Податок з власників тра- нспортних засобів та ін- ших самохідних машин і механізмів	Календарний рік	Для юридичних осіб		При придбанні юридичною особою нового транспортно- го засобу протягом року роз- рахунок подається впродовж 10 днів з моменту реєстрації в ДАІ (сплачується перед ре- єстрацією)
			14.04; 14.07; 14.10; 14.01	01.03 (29.02 - висо- косний рік) — по- дається розрахунок на поточний рік	
			Для фізичних осіб		
			Не пізніше пер-	Не передбачено	

			шого півріччя року, у якому проводиться технічний огляд		
2. Внески на загальнообов'язкове державне страхування					
1.	Збір на соцстрахування на випадок безробіття	Квартал	Не пізніше строку одержання в установах банку сум для виплати громадянам	10.04; 10.07; 10.10; 15.01	Від сплати внесків звільнено осіб у період відпустки за доглядом за дитиною до 3-річного (6-річного) віку
2.	Збір на соцстрахування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням та похованням	Квартал	Не пізніше строку одержання в установах банку сум для виплати громадянам	12.04; 12.07; 12.10; 15.01	Страхові внески нараховуються і утримуються із сум, що не перевищують 2660 грн.
3.	Збір на соцстрахування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	Квартал	Не пізніше строку одержання в установах банку сум для виплати громадянам	09.07; 09.10; 14.01	Сплачують тільки роботодавці

Продовження таблиці 5.1

1.	2.	3.	4.	5.	6.
4.	Внески на обов'язкове державне пенсійне страхування	Місяць	Не пізніше строку одержання в установах банку сум для виплати громадянам	20*	Збір сплачується роботодавцями й у разі, якщо вони мають найманих працівників, але не здійснюють витрат на оплату праці (ст. 2 Закону №400).
3. Загальнодержавні збори					
1.	Акцизний збір	Місяць	30** за винятком товарів, які підпадають під дію Закону України від 15.09.95 р. №329/95-ВР	20*	При імпорті підакцизних товарів, які підлягають маркуванню марками акцизного збору — сплата відбувається при придбанні марок (під час розмитнення)
2.	Збір за забруднення навколишнього природного середовища	Квартал	50*	40*	Сплачується 2-ма платіжними дорученнями: 30% — до Держ. бюджету; 70% — до місцевих бюджетів. Річний розрахунок необхідно погоджувати з органами Мінекоресурсів
3.	Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства	Місяць	30*	20*	

Продовження таблиці 5.1

1.	2.	3.	4.	5.	6.
4. Загальнодержавні обов'язкові платежі					
1	Плата (податок) за землею	Юрособи			
		Місяць	30*	До 1 лютого щороку подається розрахунок на поточний рік	
		Фізособи			
		—	14.08; 14.11	—	
2	Плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	Місяць	До 15 числа місяця, який передує звітному	Не передбачено	Для короткотермінових патентів - плата вноситься не пізніше ніж за 1 день до початку торговельної діяльності
		Квартал	До 15 числа кварталу, який передує звітному		
5. Місцеві податки					
	Комунальний податок	Встановлюється органами місцевого самоврядування	Встановлюється органами місцевого самоврядування		

*днів по закінченні звітного періоду

1.2. Податковий календар юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на спрощеній системі оподаткування

До комплексу документів, що подаються до податкових органів при поданні звітності платником єдиного податку – юридичною особою, входять:

- Розрахунок сплати єдиного податку,
- Розрахунок акцизного збору,
- Декларація з ПДВ (при сплаті єдиного податку за ставкою 6%),
- платіжні доручення про сплату єдиного податку з відміткою банку про зарахування коштів.

Сплата єдиного податку відбувається щомісяця не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним. Щокварталу платник єдиного податку до 20 числа місяця, наступного за звітним кварталом, подає до податкових органів **Розрахунок сплати єдиного податку** та платіжні доручення, що засвідчують щомісячну сплату податку за звітний період.

1.3. Податковий календар фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності

Обов'язком фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності є подання:

- податкової звітності – звітності зі сплати податків, зборів і обов'язкових платежів
- звітності, пов'язаної із застосуванням РРО,
- звітності щодо виплачених доходів фізичним особам, які перебувають з ним у трудових відносинах, і утриманих з таких доходів сум прибуткового податку.

Статистична та фінансова звітність підприємцями не подається.

Календар податкової звітності суб'єктів підприємницької діяльності, які знаходяться на альтернативних системах оподаткування, представлений у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

Податковий календар суб'єкта підприємницької діяльності, що знаходиться на альтернативній системі оподаткування

№ з/п	Назва податку (збору, обов'язкового платежу)	Базовий податковий (звітний) період	Термін		Примітка
			сплати податкового збов'язання	подання звітності (декларації, розрахунку)	
1.	Єдиний податок	Для юросіб			
		Квартал	Не пізніше 20-го числа місяця, наступного за звітним	19.01, 19.04, 19.07, 19.10	
		Для фізосіб			
		Квартал	Не пізніше 20-го числа місяця, наступного за звітним	05.01, 05.04, 05.07, 05.10	
2.	Прибутковий податок з громадян, що займаються підприємницькою діяльністю	Квартал	15.03, 15.05, 15.08, 15.11	40*, 10.05, 9.08, 9.11	Авансові платежі – 25 % від суми прибуткового податку, розрахованого та заявленого підприємцем декларації за попередній рік
		Рік		9.02	
3.	Фіксований розмір прибуткового податку шляхом придбання патенту на здійснення торгівлі	Квартал	15.03, 15.05, 15.08, 15.11	40*	Суми фіксованого податку встановлюються місцевою радою у розмірі не менше 20 грн. та більше 100 грн. за календарний місяць
4.	Податок на промисел	Разовий	У день придбання одноразового патенту	У день придбання патенту	Вартість патенту визначають на підставі сумарної вартості товарів, зафіксованих у Декларації, і ставки податку

2. Відповідальність платників податків за несвоєчасне подання звітності

Відповідальність за несвоєчасне подання звітності встановлюється Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21 грудня 2000 року № 2181-III (далі – Закон № 2181).

Відповідно до пп. 17.1.1 статті 17 Закону № 2181 несвоєчасне подання податкової декларації карається штрафом у розмірі **10** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі - н.м.д.г.) за кожне таке порушення.

А окрім того, застосовується штраф у розмірі 10% суми податкового зобов'язання за кожний повний або неповний місяць затримки податкової декларації, але не більше 50% від суми нарахованого податкового зобов'язання та не менше 10 нмдг.

Відразу зауважимо, що поширюються такі норми закону далеко не на всі види звітних податкових документів. Вказана штрафна санкція застосовується лише щодо:

1) **податкових декларацій** (розрахунків). Згідно з п. 1.11 статті 1 Закону №2181 податкова декларація, розрахунок (далі – податкова декларація) – це документ, що подається платником податків до контролюючого органу в терміни і за формою, що встановлені законодавством, на підставі якого здійснюються нарахування і/або сплата податку, збору (обов'язкового платежу).

Під це визначення підпадають більшість податково-звітних документів суб'єктів господарювання, а саме: декларація про прибуток, декларація з ПДВ, розрахунок акцизного збору, розрахунок транспортного податку, розрахунок земельного податку тощо. Водночас ряд документів не відповідають зазначеним ознакам, наприклад, Звіт фізичної особи – платника єдиного податку та ін.

2) застосовується **безпосередньо до платника податку**, тобто до підприємства, підприємця, на яких покладено обов'язок щодо сплати того чи іншого виду податків і зборів. Тобто вказані штрафні санкції не застосовуються до посадових осіб платника податку (керівник, бухгалтер).

Якщо такі особи підпадають під визначення суб'єктів корупційних дій відповідно до закону, за неподання або несвоєчасне подання декларації про доходи таких фізичних осіб, отриманих протягом зайняття такої посади, то до них застосовується штраф у розмірі 30 н.м.д. за кожне таке неподання або її затримку.

Окрім штрафних санкцій несвоєчасне подання податкової звітності може спричинити ряд інших негативних наслідків. Зокрема, стаття 8 Закону № 2181 передбачає як підставу для виникнення права на податкову заставу факт неподання або несвоєчасного подання платником податків податкової декларації, з першого робочого дня, наступного за граничним терміном її по-

дання. Проблема полягає в тому, що Закон № 2181 передбачає певні обмеження щодо використання свого майна підприємством, активи якого перебувають у податковій заставі. Так, у пп. 8.6.1 цього Закону наведено перелік операцій, які за таких обставин підлягають письмовому узгодженню з податковим органом.

Використана і рекомендована література

1. Закон України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000р. №2181-III // *Дебет-Кредит*. – 2001. – №10. – С. 32-58.

2. Лобанов О. *Відповідальність за несвоєчасне подання звітності // Податки та бухгалтерський облік*. – 2001. – № 100 (449). – с. 42.

3. Панасюк В.М., Ковальчук С.К., Бобрівець С.В. *Податковий облік: Навчальний посібник*. – Тернопіль: Карт-блани, 2002. – 260 с.

4. Руденок О. *Звітність приватного підприємця // Податки та бухгалтерський облік*. – 2002. – № 27 (481). – с. 39.

Питання для самоперевірки:

1. Якими нормативно-правовими актами регулюються терміни подання податкової звітності та сплати податків (платежів)?

2. Яке загальне правило щодо строків нарахування, сплати податку (збору) та подання звітності, якщо інакше не встановлено спеціальним законодавством?

3. Які документи входять до комплексу звітності, що подається платником єдиного податку – юридичною особою до податкових органів?

4. Які терміни сплати та подання звітності юридичною особою – платником єдиного податку?

5. Яка звітність подається фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності? Чи подають вони статистичну та фінансову звітність?

6. Якими нормативно-правовими актами встановлено загальні засади відповідальності платників податків за несвоєчасне подання податкової звітності? Чи поширюються такі норми на всі види звітних податкових документів?

7. Які форми та розмір покарання передбачені законодавством за несвоєчасне подання податкової декларації (розрахунку)?

Тема 6. Відповідальність платників податків при порушенні податкового законодавства

1. *Види відповідальності платників податків при порушенні податкового законодавства*

2. *Відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства:*

- адміністративна відповідальність;
- кримінальна відповідальність.

1. *Види відповідальності платників податків при порушенні податкового законодавства*

Загальні засади відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства викладені у Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000р. №2181-III (далі – Закон №2181). Вказаним законом передбачено ряд адміністративних і фінансових санкцій, зокрема:

- податкова застава,
- адміністративний арешт,
- штрафні санкції,
- пеня,
- адміністративний штраф,
- кримінальна відповідальність.

Вказані види покарань застосовуються у чітко обумовлених випадках та розмірах.

Для забезпечення податкового зобов'язання платника податку, непогашеного у строк, Законом №2181 було введено *податкову заставу*. Незалежно від причини виникнення застави і суми податкового боргу, до неї потрапляють всі активи платника податків, які перебували в його власності (повному господарському віданні) у день виникнення такого права, а також на будь-які інші активи, на які платник податків набуде прав власності у майбутньому, до моменту погашення його податкових зобов'язань або податкового боргу. Вона виникає у разі:

а) неподання або несвоєчасного подання платником податків податкової декларації;

б) несплати у встановлені строки суми податкового зобов'язання, самостійно визначеної платником податків у податковій декларації;

в) несплати у строки, встановлені Законом №2181, суми податкового зобов'язання, визначеної контролюючим органом.

Платник податків, активи якого перебувають у податковій заставі, має право вільно розпоряджатися ними за винятком продажу, оренди, застави май-

на тощо. Утім, управління такими активами власник змушений узгоджувати з податковим керуючим,

Якщо керівник підприємства, майно якого перебуває у податковій заставі, не захоче узгоджувати операції з управління заставленими активами з податковим керуючим, його тут же можна притягти до **кримінальної відповідальності за умисне ухилення від сплати податків** відповідно до законодавства України.

Адміністративний арешт активів платника податків є надзвичайним способом забезпечення його податкового боргу. Арешт активів полягає у забороні вчиняти платником податків будь-які дії щодо своїх активів, які підлягають такому арешту, і буває двох видів:

- *повний арешт* – це виключна заборона платнику податків на реалізацію прав розпорядження або користування його активами з їх тимчасовим вилученням або без нього;

- *умовний арешт* передбачає обмеження дій платника податків щодо реалізації прав власності на такі активи і полягає в обов'язковому попередньому отриманні дозволу керівника відповідного податкового органу на здійснення будь-якої операції платника податків з такими активами [пп. 9.2].

Керівник податкового органу (його заступник) може прийняти рішення про застосування арешту активів платника податків за поданням відповідного підрозділу податкової міліції. Арешт може бути накладено на активи строком до 96 годин від години підписання відповідного рішення керівником податкового органу (його заступником) і продовжений лише за рішенням суду.

Застосування штрафних санкцій є основним способом забезпечення податкового зобов'язання та покарання за неналежне справляння податків, зборів і обов'язкових платежів.

Штрафна санкція (штраф) – це плата в фіксованій сумі або у вигляді процентів від суми податкового зобов'язання (без урахування пені і штрафних санкцій), яка стягається з платника податків в зв'язку з порушенням ним правил оподаткування, визначених відповідними законами.

Закон № 2181 передбачає накладання штрафів у наступних випадках:

1. **Неподання податкової декларації у визначені законодавством строки.** У такому випадку передбачається штраф у розмірі 10 неоподатковуваних мінімальних доходів громадян (далі – нмдг) (170 грн.) за кожне таке неподання або її затримку [пп. 17.1.1].

2. **Неподання податкової декларації.** У вказаній ситуації контролюючий орган самостійно визначає податкове зобов'язання і додатково до попередньо описаного штрафу додає штраф у розмірі 10% суми податкового зобов'язання за кожний повний або неповний місяць затримки податкової декларації, але не більше 50% від суми нарахованого податкового зобов'язання та не менше 10 нмдг за кожне таке неподання або затримку [пп. 17.1.2].

Відповідно до п. 15.4 ст. 15 Закону №2181 у деяких випадках граничні строки представлення декларації можуть бути продовжені керівником подат-

кового органу (його заступником) за письмовим запитом платника податку у такому випадку вищеописані штрафні санкції не застосовуються протягом строків продовження представлення податкової декларації.

3. Зниження податкового зобов'язання, заявленого у податковій декларації, виявлене у результаті документальних перевірок платника податків, передбачає самостійне донарахування контролюючим органом суми податкового зобов'язання платника податків. Останній зобов'язаний сплатити штраф у розмірі 10 % від суми недоплати за кожний з податкових періодів, установлений для такого податку, починаючи з податкового періоду, на який припадає така недоплата, та закінчуючи податковим періодом, на який припадає отримання таким платником податків податкового повідомлення від контролюючого органу, але не більше 50 % такої суми та не менше 10 нмдг (170 грн.) сукупно за весь строк недоплати, незалежно від кількості податкових періодів, що минули [п. 17.1.3].

Суми занижених податкових зобов'язань і фінансових санкцій повинні бути сплачені у відповідний бюджет у десятиденний термін з дня отримання рішення.

У даному випадку на суму недоплати разом із штрафними санкціями нараховується пеня, а до посадових осіб застосовується також адміністративний штраф.

4. Допущення платником арифметичних або методологічних помилок у поданих контролюючому органу податкових деклараціях, які призвели до заниження суми податкового зобов'язання – штраф у розмірі 5% суми донарахованого податкового зобов'язання, але не менше 1 нмдг (17 грн.) сукупно за весь строк недоплати, незалежно від кількості податкових періодів, що минули [пп. 17.1.4].

Дана ситуація передбачає також нарахування адміністративного штрафу на посадових осіб та пені.

Зауважимо, що методологічна помилка – це *неправильне застосування ставок оподаткування або коефіцієнтів* при визначенні податкового зобов'язання.

5. Прострочення термінів сплати узгодженого податкового зобов'язання. У разі коли платник податків не сплачує узгоджену суму податкового зобов'язання протягом граничних строків, такий платник податку зобов'язаний сплатити штраф у таких розмірах:

- при затримці до 30 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати, - у розмірі **10%** узгодженої суми податкового зобов'язання;
- при затримці від 31 до 90 календарних днів включно, наступних за останнім днем граничного строку сплати – у розмірі **20%** суми;
- при затримці понад 90 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати, – у розмірі **50%** суми.

6. Виплати грошових сум без попереднього нарахування та сплати податку (обов'язкового платежу) карається штрафом у подвійному розмірі.

Тут мова йде про непрямі податки, котрі відносяться до ціни продукції (ПДВ, акцизний збір), а також про податки і збори пов'язані з оплатою праці (збір до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування на випадок безробіття тощо).

Сплата 200% штрафу не звільняє платника податків від адміністративної або карної відповідальності.

7. Зниження податкового зобов'язання та самостійне його виявлення до початку перевірки контролюючим органом (пп.17.2). Відповідно до цього підpunkту у даному випадку платник податку повинен *сплатити не лише суму недоплати, але і штраф у сумі 5% від вказаної цифри*. При цьому адміністративні штрафи, пеня та інші штрафи не застосовуються. Це правило не є дійсним, якщо:

а) платник податків не подає податкову декларацію за період, протягом якого відбулася недоплата податкового зобов'язання;

б) судом встановлено скоєння злочину посадовими особами платника податків або фізичною особою - платником податків щодо умисного ухилення від сплати зазначеного податкового зобов'язання [пп. 17.2].

8. Відчуження активів, що перебувають у податковій заставі, без попередньої згоди податкового органу. Якщо керівник підприємства, майно якого перебуває у податковій заставі, не захоче узгоджувати операції з управління заставленими активами з податковим керуючим, то:

➤ його тут же можна притягти до кримінальної відповідальності за умисне ухилення від сплати податків відповідно до законодавства [пп. 8.6.4];

➤ він додатково сплачує штраф у розмірі 100% суми податкового боргу, щодо якого виникло право податкової застави [пп. 17.1.8].

9. Умисне ухилення від сплати податкового зобов'язання або зниження податкового зобов'язання у великих розмірах. Якщо платника податків (посадову особу платника податків) засуджено за скоєння злочину щодо ухилення від сплати податків або якщо платник податків декларує переоцінені або недооцінені об'єкти оподаткування, що призводить до зниження податкового зобов'язання у великих розмірах, то він сплачує штраф у розмірі **50%** від суми недоплати, але не менше **100 нмдг** (1700 грн.) [пп.17.1.6]. Відповідно до Кримінального кодексу України зниженням податкового зобов'язання у великих розмірах вважається сума недоплати у розмірі 51000 грн.

Пеня – це плата у вигляді процентів, нарахованих на суму податкового боргу, що справляється з платника податків у зв'язку з несвоєчасним погашенням податкового зобов'язання.

Нарахування пені має ряд правил:

- *суб'єкт*: платник податків або контролюючий орган;

- *термін який береться у розрахунок*: за період починаючи з першого робочого дня, що слідує за граничним строком сплати податку закінчуючи днем сплати (подання платіжного доручення);

- *сума пені*: на суму податкового боргу (включаючи суму штрафних санкцій за їх наявності) із розрахунку 120 % річних облікової ставки Національного банку України, діючої на день виникнення такого податкового боргу або на день його погашення, залежно від того, яка з величин таких ставок є більшою, за кожний календарний день прострочення у його сплаті (пп. 16.4.1);

Таким чином, усі види порушень податкового законодавства можна згрупувати за такими ознаками:

1) неподання або несвоєчасне подання податкової декларації податковим органам;

2) заниження податкового зобов'язання, що відбувається внаслідок різних причин (виявлені у результаті документальної перевірки та самостійно до її проведення; арифметичні і методологічні помилки та ін.);

3) прострочення термінів сплати податкового зобов'язання.

Відповідні вказаним порушенням види та розмір покарання наведені у табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Відповідальність платника податків за порушення податкового законодавства у відповідності із Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»

Вид відповідальності	Пункт Закону №2181	Випадки застосування	Розмір покарання
Неподання податкової декларації			
<i>Штрафна санкція (штраф)</i>	17.1.1.	Неподання податкової декларації у визначені законодавством строки.	10 нмдг (170 грн.)
	17.1.2.	Неподання податкової декларації.	10% суми податкового зобов'язання за кожний повний або неповний місяць затримки податкової декларації, але не більше 50% від суми нарахованого податкового зобов'язання та не менше 10 нмдг
<i>Податкова застава</i>	Ст. 8	неподання або несвоєчасне подання платником податків податкової декларації	
Заниження податкового зобов'язання			
<i>Штрафна санкція (штраф)</i>	17.1.3.	Заниження податкового зобов'язання, заявленого у податковій декларації, виявлене у результаті документальних перевірок	10% від суми заниження податкового зобов'язання за кожний з податкових періодів, установлений для такого податку, починаючи з податкового періоду, на який припадає така недоплата, та закінчуючи податковим періодом, на який припадає отримання таким платником податків податкового повідомлення від контролюючого органу, але не більше 50% такої суми та не менше 10 нмдг
	17.1.4.	Допущення платником арифметичних або методологічних помилок у поданих контролюючому органу податкових деклараціях, які призвели до заниження суми податкового зобов'язання	5% суми донарахованого податкового зобов'язання, але не менше 1 нмдг (17 грн.)

Продовження таблиці 6.1

	17.2.	Самостійне виявлення заниження податкового зобов'язання до початку перевірки	сплатити не лише суму недоплати, але і штраф у сумі 5% від вказаної цифри
	17.1.6.	Платник податків декларує переоцінені або недооцінені об'єкти оподаткування, що призводить до заниження податкового зобов'язання у великих розмірах (понад 51000 грн.)	штраф у розмірі 50% від суми недоплати, але не менше 100 нмдг (1700 грн.)
Несплата у встановлені строки податкового зобов'язання			
<i>Податкова застава</i>	Ст. 8	а) несплата у встановлені строки суми податкового зобов'язання, самостійно визначеної платником податків у податковій декларації; б) несплата у строки, встановлені Законом №2181, суми податкового зобов'язання, визначеної контролюючим органом	
<i>Штрафна санкція (штраф)</i>	17.1.7.	Прострочення термінів сплати узгодженого податкового зобов'язання.	- при затримці до 30 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати, - у розмірі 10% погашеної суми податкового боргу; - при затримці від 31 до 90 календарних днів включно, наступних за останнім днем граничного строку сплати –20% погашеної суми податкового боргу; - при затримці понад 90 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати, – у розмірі 50% погашеної суми податкового боргу
<i>Пеня</i>		Прострочення податкового зобов'язання	Нараховується за період починаючи з першого робочого дня, що слідує за граничним строком сплати податку закінчуючи днем сплати (подання платіжного доручення) на суму податкового боргу (включаючи суму штрафних санкцій за їх наявності) із розрахунку 120 % річних облікової ставки НБУ, діючої на день виникнення такого податкового боргу або на день його погашення, залежно від того, яка з величин таких ставок є більшою, за кожний календарний день прострочення у його сплаті
<i>Адміністративний штраф до посадових осіб</i>		Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків, зборів	- від 5 до 10 нмдг; - за повторні дії протягом року - від 10 до 15 нмдг
Особливі випадки			
<i>Адміністративний арешт активів: - повний арешт - умовний арешт</i>	Ст. 9	за поданням відповідного підрозділу податкової міліції	строком до 96 годин від години підписання відповідного рішення керівником податкового органу (його заступником) і продовжений лише за рішенням суду
<i>Штрафна санкція (штраф)</i>	17.1.6.	Скоєння злочину щодо ухилення від сплати податкового зобов'язання	штраф у розмірі 50% від суми недоплати, але не менше 100 нмдг (1700 грн.)
	17.1.9	Виплати грошових сум без попереднього нарахування та сплати податку (обов'язкового платежу)	200% суми

Продовження таблиці 6.1

	8.6.4	Відчуження активів, що перебувають у податковій заставі, без попередньої згоди податкового органу	посадова особа несе відповідальність за умисне ухилення від сплати податків
	17.1.8		Платник податків додатково сплачує штраф у розмірі суми такого відчуження, визначеної за звичайними цінами
		За неповідомлення про відкриття або закриття рахунків в банках	штраф у розмірі 20 нмдг.

2. Відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства:

2.1. Адміністративна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства:

Сплата штрафів та пені не звільняють посадову особу (керівника, бухгалтера) від адміністративної відповідальності **адміністративного штрафу**. Накладання адміністративних штрафів регламентується Законом України “Про державну податкову службу в Україні” №509, а також Кодексом про адміністративні правопорушення. Органи державної податкової служби мають право накладати на керівників та інших посадових осіб підприємств адміністративні штрафи у розмірі від 5 до 10 нмдг, за:

- відсутність податкового обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку,
- непередставлення або несвоєчасне представлення аудиторських висновків передбачених законом,
- неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

А за повторні дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за відповідне правопорушення, - від 10 до 15 нмдг [абз. 2 п.11 ст.11].

Адміністративний штраф сплачується з власних коштів, або утримується підприємством із заробітної плати. Сплата суми адмінштрафу за рахунок коштів підприємства забороняється.

2.2. Кримінальна відповідальність посадових осіб при порушенні податкового законодавства

У результаті порушення податкового законодавства до службових осіб може бути застосована не лише адміністративна, але і кримінальна відповідальність. Відповідно до чинного Кримінального кодексу України (далі - КК) такі дії можуть каратися як:

- умисне ухилення від сплати податків (ст. 212 КК);
- шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК);
- зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК);
- підроблення неправдивих документів (ст. 366 КК), печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів (ст. 358 КК).

Одним з найпоширеніших видів злочинних діянь, за які притягуються до кримінальної відповідальності бухгалтери підприємств, є **ухилення від сплати податків**. Відповідальність за ухилення від сплати податків встановлена Кримінальним кодексом України ст. 212.

Відповідальність за ст.212 КК може наставати лише за сукупності обов'язкових умов, коли:

- ✓ не сплачені податки, збори, інші обов'язкові платежі входять у систему оподаткування і введені в установленому законом порядку;
- ✓ об'єкт оподаткування передбачений відповідним законом;
- ✓ платник податку, збору, іншого обов'язкового платежу визначений як такий відповідним законом;
- ✓ механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), їх ставки та пільги щодо оподаткування визначені законами про оподаткування.

Ознаками цього складу злочину є:

1. **Навмисна форма провини.** Особа, яка не мала наміру ухилитися від сплати зазначених платежів, а не сплатила їх з інших причин, може бути притягнута лише до встановленої законом відповідальності за порушення податкового законодавства, пов'язані з обчисленням і сплатою цих платежів. Про наявність умислу на ухилення від сплати податків можуть свідчити, наприклад:

- відсутність податкового обліку чи ведення його з порушенням встановленого порядку;
- перекручування в обліковій або звітній документації;
- неоприбуткування готівкових коштів, одержаних за виконання робіт чи надання послуг;
- ведення подвійного (офіційного та неофіційного) обліку;
- використання банківських рахунків, про які не повідомлено органи державної податкової служби;
- завищення фактичних затрат, що включаються до собівартості реалізованої продукції, тощо.

2. **Суб'єктами злочину**, який кваліфікується як ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, зокрема, можуть бути:

- службові особи підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, на яких покладені обов'язки з ведення бухгалтерського обліку, подання податкових декларацій, бухгалтерських звітів, балансів, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів (керівники, особи, котрі виконують їхні обов'язки; інші службові особи, яким у встановленому законом порядку надане право підпису фінансових документів);

- особи, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи;

- будь-які особи, котрі зобов'язані утримувати та/або сплачувати податки.

3. **Несплата** відповідного платежу повинна призвести до ненадхо-

дження до бюджету або державного цільового фонду коштів;

4. **Розмір коштів, що не надійшли, повинен бути значним.** Принципово важливим моментом при притягненні до кримінальної відповідальності є розмір прихованих податків, оскільки він пов'язаний з мірою відповідальності посадових осіб (табл. 6.2). При цьому під неоподатковуваним мінімумом громадян (нмдг) для цілей кваліфікації злочинів розуміють податкову соціальну пільгу¹.

Таблиця 6.2

Розмір покарання за умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів відповідно до ст.. 212 Кримінального кодексу України

Сума прихованих податків, за яку притягають до відповідальності за ст.212 КК	Спосіб розрахунку розмірів ненадходження коштів	Розмір покарання
Значні розміри	В 1000 разів і більше перевищують нмдг	штраф від 300 до 500 нмдг або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років
Великі розміри	В 3000 разів і більше перевищують нмдг	штраф від 500 до 200 тисяч нмдг або виправними роботами на строк до 2-х років, або обмеженням волі на строк до 5 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3-х років
Особливо великі розміри	В 5000 разів і більше перевищують нмдг	позбавленням волі на строк від 5 до 10 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3-х років з конфіскацією майна

При визначенні розміру коштів, що не надійшли до бюджетів внаслідок ухилення від сплати податків не потрібно враховувати нараховані чи сплачені у зв'язку з цим штрафи й пеню.

Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, вчинене у зв'язку з одержанням пільг щодо них шляхом надання державним органам завідомо неправдивої інформації не вважається ухиленням від сплати податків. Такий злочин кваліфікується як шахрайство з фінансовими ресурсами і відповідно карається

Класифікація способів ухилення від сплати податків. До найпоширеніших способів вчинення цього злочину відносять:

1) Неподання документів, пов'язаних із обчисленням та сплатою податків (податкових декларацій, розрахунків, бухгалтерських звітів і балансів тощо). Неподання податкової декларації, як правило, є одночасно і приховуванням об'єктів оподаткування.

2) приховування об'єктів оподаткування – це невідображення у звітних документах, які подаються до податкових органів, будь-яких із цих об'є-

¹ При кваліфікації такого злочину, вчиненого починаючи з 1 січня 2004 р., необхідно виходити з того, що сума неоподаткованого мінімуму доходів громадян згідно з п.22.5 ст.22 Закону № 889-IV дорівнює розміру податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 6.1.1 п.6.1 ст.6 цього Закону для відповідного року з урахуванням положень п.22.4 ст.22 того ж Закону

ктів — доходу (прибутку), доданої вартості робіт, продукції, послуг тощо.

3) Заниження цих об'єктів. Заниженням об'єктів оподаткування є умисне вчинення дій, внаслідок яких податки, збори, інші обов'язкові платежі сплачуються платником не в повному обсязі. До таких дій можна віднести:

- неправильне обчислення бази оподаткування,
- зменшення його бази шляхом невідображення у поданих до податкових органів деклараціях чи інших звітних документах повного обсягу об'єктів оподаткування тощо.

4) Заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів, під яким слід розуміти умисне неправильне обчислення (у тому числі шляхом умисного заниження податкової ставки) тих їх сум, що підлягають сплаті до бюджетів чи державних цільових фондів при правильному відображенні об'єктів оподаткування.

5) Приховування факту втрати підстав для одержання пільг з оподаткування;

6) Подання неправдивих відомостей чи документів, що засвідчують право фізичної особи на податковий кредит або на податкову соціальну пільгу.

Використана і рекомендована література

1. Бабак В. По ком стучит колокол уголовной ответственности за хозяйственные преступления? // Частный предприниматель. – 2002. – № 6 (50). – с. 27.

2. Білоус Ю. Відповідальність за ухилення від сплати податків за ККУ // Дебет-Кредит. Школа бухгалтера. Урок 25 (вересень 2002) – 2002. – №36.

3. Закон України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000р. №2181-III // Дебет-Кредит. – 2001. – №10. – С. 32-58.

4. Закон України “Про державну податкову службу в Україні” №509-ХІІ від 4.12.1990 р.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 р. №15 «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів» // Бухгалтерія. – 2004. – №51 (622). – С. 44-53

Питання для самоперевірки:

1. Якими нормативно-правовими актами відповідальність платника податків за порушення податкового законодавства?

2. Які види відповідальності призначені за порушення податкового законодавства?

3. Відповідальність платника податків та його службових осіб за неподання податкової декларації?
4. Відповідальність платника податків та його службових осіб за заниження податкового зобов'язання?
5. Відповідальність платника податків та його службових осіб за несплату у встановлені строки податкового зобов'язання?
6. Яка адміністративна відповідальність посадових осіб передбачена за порушення податкового законодавства?
7. Яка кримінальна відповідальність посадових осіб передбачена за порушення податкового законодавства?
8. Порядок притягнення службових осіб до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків.

Тема 7. Офшорні та спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів

1. Спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів

1.1. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація.

1.2. Податкові пільги, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПР

2. Податкове планування із застосування офшорних компаній

2.1. Поняття про офшорні зони та їх класифікація.

2.2. Переваги офшорних компаній

2.3. Податкові наслідки операцій з резидентами офшорних зон

1. Спеціальні економічні зони як засіб оптимізації податкових платежів

1.1. Поняття про спеціальні економічні зони та їх класифікація

Відповідно до ст. 1 Закону України від 13.10.92 р. «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» **спеціальна (вільна) економічна зона (ВЕЗ)** – це частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території такої зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та

інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб.

Метою створення спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

На території України можна виділити **три групи спеціальних економічних зон** (далі – СЕЗ) та **територій пріоритетного розвитку** (далі – ТПР).

Перша група – класичні СЕЗ: «Донецьк», «Азов», «Закарпаття», «Інтерпорт-Ковель», «Порто-Франко», «Порт Крим». Метою їх створення є будівництво сучасної транспортної інфраструктури, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення поставок високоякісних товарів та послуг, збільшення перевезень транзитних вантажів. У зазначених СЕЗ запроваджується режим спеціальної митної зони, тобто територія огорожується, встановлюється особливий митний контроль за переміщенням товарів та робочої сили, створюються підприємства, які спеціалізуються на обслуговуванні транзитних вантажів, їх зберіганні, доробці, сортуванні, встановлюється особливий торговий режим тощо. На першому етапі розвитку таких зон необхідні суттєві капітальні вкладення для їх облаштування.

Друга група – промислові СЕЗ та ТПР: СЕЗ «Сиваш», СЕЗ «Славутич», СЕЗ «Яворів», «Миколаїв», ТПР у Волинській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Чернігівській областях, містах Шостці та Харкові.

Метою їх створення є забезпечення за рахунок залучення інвестицій та надання податкових пільг нових виробничих потужностей або реконструкція, модернізація та технічне переозброєння старих підприємств. Створення таких СЕЗ та ТПР не передбачає залучення додаткових коштів для їх облаштування, оскільки їх виділення є суто географічним. Проте запровадження таких СЕЗ та ТПР призводить до найбільших втрат бюджету.

Третя група – це так звані курортні СЕЗ: СЕЗ «Курортполіс Трускавець» та ТПР в Автономній Республіці Крим. Метою їх створення є реконструкція та модернізація вітчизняних курортів для відновлення туризму в Україні. Виділення цих СЕЗ та ТПР також суто географічне. На сьогодні зазначені зони третьої групи вже почали діяти.

Чинним законодавством передбачено створення в Україні 11 спеціальних економічних зон, 9 територій пріоритетного розвитку та 3 технопарків.

Технологічний парк – це юридична особа або об'єднання на підставі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проєктів, виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції

В Україні створено **3 технопарки** на базі:

- Інституту напівпровідникових технологій і матеріалів, оптоелектроніки та сенсорної техніки (м. Київ),
- Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона (м. Київ),
- Інституту монокристалів (м. Харків).

Метою їх створення є спрощення виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції.

Законодавча база запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон, а також передбачені в них пільги висвітлені у таблиці 7.1.

1.2. Податкові пільги, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПР

З усієї сукупності податкових пільг, якими можуть скористатися підприємства у СЕЗ та ТПР можна відзначити найбільш типові, зокрема:

- звільнення від сплати податку на прибуток протягом перших трьох років та сплата його за ставкою 50 % протягом ще трьох наступних років;
- звільнення від сплати ввізного мита та податку на додану вартість сировини, матеріалів, устаткування та обладнання, що ввозяться на територію України для реалізації інвестиційного проекту, протягом перших п'яти років;
- звільнення від сплати до Державного фонду сприяння зайнятості населення (як правило, від трьох до п'яти років);
- звільнення від плати за землю протягом перших п'яти років та інші.

Повний перелік та нормативно правове забезпечення податкових пільг, що надаються підприємствам у СЕЗ та ТПР надано у таблиці 7.1.

Слід зауважити, що вказані пільги можуть застосовуватися лише за виконання певних умов, а саме:

- ✓ пільги поширюються на суб'єктів підприємницької діяльності, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, які розташовані та реалізують інвестиційний проект на території ВЕЗ;
- ✓ кошторисна вартість інвестиційного проекту, еквівалентна не менше 500 тис. дол. США (крім проектів технологічного парку),
- ✓ інвестиційні проекти повинні бути затверджені та зареєстровані відповідно до закону.

Особливості отримання пільг в окремих СЕЗ різні і обумовлені окремими нормативними документами.

Таблиця 7.1.

**Законодавча база запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності
на територіях пріоритетного розвитку та створення і
функціонування спеціальних (вільних) економічних зон, а також передбачені в них**

№ з/п	Назва	Територія розташування	Правовий статус	ПДВ	Податок на прибуток	Ввізне мито	Фонд зайнятості	Плата за землю	Акцизний збір
Спеціальні (вільні) економічні зони									
1	Північнокримська експериментальна економічна зона «Сиваш»	Міста Красноперекопськ, Армянськ, а також Красноперекопський район, Автономна Республіка Крим	Указ Президента України від 30.06.95 р. N 497 «Про Північнокримську експериментальну економічну зону Сиваш»; Указ Президента України від 17.11.95 р. N 1062 «Про заходи щодо проведення експерименту у Північнокримській експериментальній економічній зоні «Сиваш»; Закон України від 23.02.96 р. N 65 «Про деякі питання валютного регулювання та оподаткування суб'єктів експериментальної економічної зони «Сиваш»; Указ Президента України від 01.11.97 р. N 1228 «Питання застосування Указу Президента України від 30 червня 1995 року N 497»	звільнено	50% до діючої ставки	звільнено	платежі	платежі	платежі
2	Спеціальна економічна зона «Порт Крим»	м. Керч, Автономна Республіка Крим	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 740 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці Крим»	звільнено на 5 років	ставка 20%	звільнено на 5 років	платежі	звільнено на 5 років	у разі експорту звільнено
3	Спеціальна економічна зона «Інтерпорт Ковель»	м. Ковель, Волинська область	Указ Президента України від 22.06.99 р. N 702 «Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель»	звільнено	ставка 20%	звільнено	платежі	5 років	у разі експорту звільнено
4	Спеціальна економічна зона «Донецьк»	м. Донецьк, Донецька область	Закон України від 24.12.98 р. N 356 «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області»; Закон України від 15.07.99 р. N 973 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області»	звільнено	ставка 20%	звільнено на 5 років	звільнено	платежі	у разі експорту звільнено
5	Спеціальна економічна зона «Азов»	м. Маріуполь, Донецька область	Закон України від 24.12.98 р. N 356 «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області»; Закон України від 15.07.99 р. N 973 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області»	звільнено	ставка 20%	звільнено на 5 років	обклад. 50% до 2009 р.	платежі	у разі експорту звільнено
6	Спеціальна економічна зона «Закарпаття»	Ужгородський та Мукачівський райони, Закарпатська область	Указ Президента України від 09.12.98 р. N 1339 «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття»	звільнено	ставка 20%	звільнено	платежі	платежі	у разі експорту звільнено
7	Спеціальна економічна зона «Славутич»	м. Славутич, Київська область	Закон України від 03.06.99 р. N 721 «Про спеціальну економічну зону «Славутич»; Закон України від 03.06.99 р. N 722 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування у зв'язку із створенням спеціальної економічної зони «Славутич»	звільнено	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено о до 1 січня 2007 р.	звільнено	звільнено на 3 роки	платежі

Продовження таблиці 7.1

8	Спеціальна економічна зона «Яворів»	Яворівський район, Львівська область	Закон України від 15.01.99 р. N 402 «Про спеціальну економічну зону «Яворів»; Закон України від 15.01.99 р. N 403 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із створенням спеціальної економічної зони «Яворів»	звільнено	звільнено на 5 років, наст. року, 50% діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	на 3 роки - повністю - наступні 3 роки - 50%	платежі
9	Спеціальна економічна зона туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець»	м. Трускавець, Львівська область	Закон України від 18.03.99 р. N 514 «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець»; Закон України від 18.03.99 р. N 515 «Про внесення змін до законів України з питань оподаткування у зв'язку із створенням спеціальної економічної зони туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець»	звільнено	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено	платежі	платежі	платежі
10	Спеціальна економічна зона «Миколаїв»	м. Миколаїв, Миколаївська область	Указ Президента України від 28.06.99 р. N 758 «Про спеціальну економічну зону «Миколаїв»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	суднобудів	платежі
11	Вільна економічна зона «Порто-франко»	м. Одеса, Одеська область	Указ Президента України від 28.06.99 р. N 760 «Про вільну економічну зону «Порто-франко» Одеського морського торговельного порту»	звільнено	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено	платежі	платежі	у разі експорту звільнено
Території пріоритетного розвитку									
1	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Автономній Республіці Крим	Міста Ялта, Алушта, Судақ, Феодосія, Красноперекопськ, Армянськ, а також Красноперекопський та Ленінський райони	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 740 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній республіці Крим»	не справляється при ввезенні	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	платежі
2	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Волинській області	м. Нововолинськ, Волинська область	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 730 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	платежі	платежі
3	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області	Міста Артемівськ, Вугледар, Горлівка, Дзержинськ, Димитров, Добропілля, Донецьк, Снакїве, Жданівка,	Закон України від 24.12.98 р. N 356 «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області»; Закон України від 15.07.99 р. N 973 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області»; Закон	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	платежі	платежі

Продовження таблиці 7.1

4	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області	Коростенський, Новоград-Волинський, Лугинський, Народицький, Овруцький, Олевський, Малинський, Ємільчинський, Володарсько-Волинський райони та міста Коростень і Новоград-Волинський	Закон України від 03.12.99 р. N 1276 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області»; Закон України від 03.12.99 р. N 1278 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки	звільнено на 5 років	платежі	звільнено на 5 років	платежі
5	Спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області	Закарпатська область (всі райони)	Закон України від 24.12.98 р. N 357 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	звільнено до 2000 р.	звільнено на 5 років	платежі
6	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Луганській області	Міста Брянка, Краснодон, Свердловськ, Первомайськ, Стаханів, Красний Луч, а також Антрацитівський, Кременський та Краснодонський райони	Закон України від 15.07.99 р. N 970 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області»; Закон України від 15.07.99 р. N 971 «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області»; Закон України від 18.11.99 р. N 1241 «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	платежі
7	Спеціальний режим інвестиційної діяльності в місті Шостка Сумської області	м. Шостка, Сумська область	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 726 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності в місті Шостка»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	звільнено на 5 років	платежі
8	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова	м. Харків	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 726 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	звільнено на 5 років	платежі
9	Спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області	Городнянський, Корюківський, Новгород-Сіверський, Семенівський, Ріпкинський, Чернігівський, Щорський райони	Указ Президента України від 27.06.99 р. N 726 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області»	звільнено на 5 років	звільнено на 3 роки, з 4 по 6 рік - 50% від діючої ставки	звільнено на 5 років	платежі	звільнено на 5 років	платежі

Продовження таблиці 7.1

Технологічні парки									
1	Технологічний парк «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка»	м. Київ	Закон України від 16.07.99 р. N 991-XIV «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України», «Інститут монокристалів»	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	платежі	платежі	платежі
2	Технологічний парк «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України»	м. Київ	Закон України від 16.07.99 р. N 991-XIV «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України», «Інститут монокристалів»	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	платежі	платежі	платежі
3	Технологічний парк «Інститут монокристалів»	м. Харків	Закон України від 16.07.99 р. N 991-XIV «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України», «Інститут монокристалів»	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	звільнено на 5 років	платежі	платежі	платежі

2. Податкове планування із застосуванням офшорних компаній

2.1. Поняття про офшорні зони та їх класифікація

Офшорні компанії – це компанії, зареєстровані в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування або звільненням від оподаткування за умови здійснення невеликої фінансової плати.

Відсутність оподаткування або його низький рівень приваблюють комерційні структури, а також фізичних осіб створювати власні підприємства, товариства, банки та страхові компанії в офшорних зонах.

Офшорними зонами (юрисдикціями) називають країни або відокремлені території єдиних держав, де на державному рівні для визначеного типу компаній, власниками яких є іноземці, встановлено:

- значні пільги в оподаткуванні, знижено або
- скасовано вимоги до бухгалтерського обліку й аудиту,
- частково або повністю знято митні й торговельні обмеження.

Контроль за діяльністю офшорної компанії здійснюється тією юрисдикцією, де вона зареєстрована. При цьому офшорні компанії повинні здійснювати діяльність за межами офшорної зони і, таким чином, не обтяжувати територію додатковими витратами, а навпаки – забезпечувати приплив фінансових коштів в економіку за рахунок внесення реєстраційних зборів, оплати послуг секретарських компаній, офісних службовців, придбання майна та нерухомості.

Офшорні компанії класифікуються за наступними ознаками:

I. За принципом оподаткування:

– з фіксованою платою за звільнення від оподаткування у вигляді збору або мита (Багамські острови, Бермуди, Беліз, Британські, Вергинські острови, Теркс і Калікос, Гернси, Джерсі, Панама, о. Мен, Ірландія, Гібралтар, Гонконг, Західне Самоа, Сінгапур, Ліхтенштейн, Люксембург, штат Делавер (США));

– з фіксованою платою та відсотковими відрахуваннями від прибутку або обігу (Швейцарія (кантон Женева), о. Лабуан, Мальта, де податок на прибуток становить від 2,5 % до 10 %);

– з пропорційними відрахуваннями від розміру прибутку (острови Кіпр та Барбадос із ставкою податку на прибуток 4,25 % і 2,5 % відповідно).

II. За політико-економічним критерієм:

– стабільність політичного режиму;
– послідовність економічної політики;
– юридична самостійність;
– взаємовідносини країни офшорної юрисдикції з країною, де офшорна компанія отримує доходи.

III. За територіальними групами:

- країни Карибського басейну;
- острови Північної Європи;
- країни Середземномор'я;

- престижні європейські офшорні зони;
- країни Південно-Східної Азії.

Слід також звернути увагу на те, що поряд з так званими чистими офшорами у світі існують території, на яких з тих чи інших причин протягом деякого часу не сплачуються податки. Наприклад, новостворені підприємства в Естонії – 1,5 року, компанії з обмеженим партнерством у США до моменту розподілу активів між партнерами (звичайно 30 років). До таких підприємств, на нашу думку, можна зарахувати і підприємства з іноземними інвестиціями, створені в Україні, які не сплачували податки. Крім того, в Росії існують вільні економічні зони, такі як ЕЕР «Алтай», СЕЗ «Находка», «ЕВА», «Сахалін», «Кузбас», «Садко», «Виборг», «Даурія», «Янтар», республіки Інгушетія і Калмикія, найбільш привабливими з яких є ЕЕР «Алтай» та Калмикія. На відміну від «чистих офшорів» в ЕЕР «Алтай» та Калмикії дозволено здійснювати господарську діяльність на території юрисдикції.

Низький рівень оподаткування, відсутність валютного контролю та конфіденційність інформації в офшорних зонах і прирівняних до них юрисдикціях спричиняють відтік валютних коштів з України від резидентів до нерезидентів, їх неповерненню, переведенню в готівку, заниженню або завищенню контрактної вартості залежно від характеру угод. Це змушує державу вжити запобіжних заходів, що захищають інтереси держави та частково нейтралізують вказані процеси. Як правило це досягається встановленням спеціальних податкових норм для контрагентів резидентів офшорних компаній.

Перелік офшорних зон оприлюднює Кабінет Міністрів України щорічно не пізніше як у 15-денний термін після його прийняття в газеті «Урядовий кур'єр». До моменту оприлюднення Кабінетом Міністрів України переліку офшорних зон до підприємств, що придбавають товари в офшорних зонах, застосовуються загальні норми визначення складу валових витрат, тобто 100% вартості товарів (робіт, послуг) (лист Вищого арбітражного суду від 27.12.99 р.).

Перелік офшорних зон:²

Британські залежні території

Острів Гернси
Острів Джерсі
Острів Мен
Острів Олдерні

Карибський регіон

Ангілья
Антигуа і Барбуда
Аруба
Багамські Острови
Барбадос

Близький Схід

Бахрейн
Центральна Америка
Беліз
Панама
Європа
Андорра
Гібралтар
Монако

Острови

Пуерто-Рико

² Додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. №77-р

Бермудські Острови	Сент-Вінсент і Гренадіни
Британські Віргінські Острови	Сент-Кітс і Невіс
Віргінські Острови (США)	Сент-Люсія
Гренада	Співдружність Домініки
Кайманові Острови	Теркс і Кайкос
Монтсеррат	<u>Африка</u>
Нідерландські Антильські	Ліберія
<u>Тихоокеанський регіон</u>	Сейшельські Острови
Вануату	<u>Південна Азія</u>
Маршальські Острови	Мальдівська Республіка.
Науру	
Ніуе	
Острови Кука	
Самоа	

2.2. Переваги офшорних компаній

Переваги офшорних компаній необмежені. Існує безліч способів їх застосування залежно від потреб та можливостей власників:

1. **Анонімність, конфіденційність та свобода у веденні бізнесу.** Конфіденційність справжніх власників компаній обумовлена особливостями реєстрації. При реєстрації офшорної компанії її акціонерами записуються не справжні власники, а юристи, які її реєструють, секретарські фірми або трастові компанії.

Трастові компанії – це компанії, що можуть держати акції в дорученні від імені справжніх власників компанії.

Секретарські фірми – це номінальні директори, які не здійснюють контролю й управління, а виконують накази власників компанії і як трастові компанії входять до структури фірм, що займаються реєстрацією офшорних компаній.

Вони надають повний спектр послуг, які включають підготовку та реєстрацію установчих документів; надання юридичної адреси, номера телефону, факсу; ведення бухгалтерської звітності та подання її до відповідних органів; організацію та проведення аудиту. Фактичне управління номінальною організацією та проведення фінансово-господарських операцій за межами офшорних зон здійснюють її справжні власники.

Обмеження в отриманні інформації про справжніх власників офшорної компанії не дає можливості визначити коло пов'язаних осіб відповідно до вимог Закону України від 22.05.97 р. № 283/97-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств».

2. **Низький рівень податків або їх відсутність.** Офшорні юрисдикції пропонують пільгові податкові умови іноземним фірмам і таким чином при-

ваблюють багато компаній з юрисдикцій з високим оподаткуванням. Податкові переваги існують у формі:

- низького процента податкової ставки на чистий оподатковуваний прибуток (4,25% на Кіпрі),
- низького річного фіксованого збору (750 фунтів стерлінгів на Острові Мен),
- нульового податку для нерезидентських компаній (Дела-вер, США),
- нульового податку в Ірландії, Гібралтарі та на Багамських островах.

Поряд з цим у деяких юрисдикціях можливо використовувати переваги угод про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна.

3. Відсутність контролю за валютним обміном. Офшорні компанії можуть відкривати рахунки в будь-якому банку, в будь-якій валюті та здійснювати платежі без обмежень по обміну іноземної валюти та без подання документів. Банку слід мати лише інструкцію про платіж з усією інформацією про суму, отримувача та банк.

4. Банківські рахунки в будь-якій валюті. Згідно з законодавством України громадянин без дотримання певних умов не може мати особистого рахунка за кордоном. Для цього можна зареєструвати офшорну компанію та відкрити рахунок у закордонному банку

5. Нижчі ставки мита.

6. Ефективна та недорога банківська система.

7. Прибуток /капітал у твердій валюті, в надійних банках, в стабільній країні.

8. Можливість отримання дозволу на роботу та проживання

2.3. Податкові наслідки операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах

Податковим законодавством України передбачено ряд податкових наслідків у випадку здійснення операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах. Головний з них визначений п. 18.3 Закону про прибуток, який передбачає наступне:

у випадку укладення угод, які передбачають здійснення оплати товарів (робіт, послуг) на користь нерезидентів, розташованих у офшорних зонах, або при здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки незалежно від того, здійснювалась така оплата (в грошовій чи іншій формі) безпосередньо чи через інших резидентів або нерезидентів,

витрати платників податку на оплату вартості таких товарів (робіт, послуг) відносяться до складу валових витрат у сумі, яка становить 85% від сплаченої вартості таких товарів (робіт, послуг).

Виходячи з цього, у разі придбання платником податків товарів (робіт, послуг) у нерезидента зареєстрованого в офшорній зоні, у нього виникатимуть наступні податкові наслідки:

I. Щодо податку на прибуток:

1. *Валові витрати* формуються у розмірі 85% *сплаченої вартості придбаних товарів (робіт, послуг)* у разі перерахування коштів в оплату товарів робіт, послуг на користь:

- нерезидентів, розташованих в офшорних зонах;
- посередника-нерезидента, розташованого в офшорній зоні;
- на банківські рахунки нерезидентів, розташованих в офшорній зоні, якщо навіть установа банку не знаходиться в офшорній зоні.

2. *Моментом виникнення* валових витрат у такому випадку є дата перерахування коштів (офіційна позиція податкових органів). Виходячи з цього товар, ввезений з офшорної зони і не оплачений, потрібно враховувати в розрахунку приросту (убутку) тільки після перерахування оплати.

3. *Оцінка товарів* - у бухгалтерському обліку «офшорні» товари фігуруватимуть за повною вартістю. А ось для цілей обліку приросту (убутку) таких товарів згідно з п. 5.9 Закону про податок на прибуток потрібно брати лише 85% сплаченої при придбанні вартості.

4. *Основні засоби*, придбані в офшорних компаніях підлягають амортизації. Оскільки Законом про прибуток розділено поняття валові витрати і амортизаційні відрахування, то:

- на нашу думку амортизації підлягає повна сума вартості основних засобів (а не 85%);
- основні засоби, придбані у нерезидентів, зареєстрованих в офшорних зонах, отримання яких передувало оплаті їх вартості, можуть амортизуватися платником податку з моменту зарахування їх на баланс, не очікуючи зазначеної оплати.

II. Щодо податку на додану вартість (ПДВ):

1. До податкового кредиту слід відносити суми пропорційні сумі валових витрат, тобто 85% повної вартості товарів.

2. Комісійна винагорода оподатковуватиметься за ставкою 20 %, оскільки результат комісійної послуги споживається не за кордоном, а в Україні. У цьому випадку покупець не повинен цікавитись походженням товарів, адже він буде перераховувати кошти комісіонеру, розташованому в Україні, а не в офшорній зоні.

Використана і рекомендована література

1. Аніщенко Ю. В. *Вільні економічні зони* // *Вісник податкової служби України*. – 2000. – № 17–18. – с. 89.
2. Апель А., Гунька В., Соколов И. *Обналичивание и офшорный бизнес в схемах*. – СПб.: Питер, 2002. – 192 с.
3. Вол В. *Офшорний бізнес: за і проти* // *Вісник податкової служби України*. – 2000. – № 30. – с. 23.

4. Габрук О. Особливості відображення «офшорних» операцій у податковому обліку платника податків // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2003. – №11. – с. 53-54.

5. Ефимов С., Ефимов А. *Офшоры и отечественные налоги* // *Бухгалтерия. Право. Налоги. Консультации*. – 2002. – № 9/2 (476). – с. 33.

6. Єлисеєв А., Підлужний М. *Податкове планування: мінімізація оподаткування законними способами*. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 274 с.

7. Закон України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000р. №2181-III // *Дебет-Кредит*. – 2001. – №10. – С. 32-58.

8. Костюк Д. *Офшори в податковому законодавстві* // *Податки та бухгалтерський облік*. – 2002. – № 99 (553). – с. 15.

9. Максутов С. *Осторожно – ОФФШОР* // *Бухгалтерия. Право. Налоги. Консультации*. – 2002. – № 7/2 (474). – с. 21

10. Мельник Б. *Из офшора – с любовью* // *Дебет-Кредит*. – 2002. – № 50. – с. 22

11. Михайлюк Б. *Офшор нам друг. Комітет також* // *Дебет-Кредит*. – 2002. – №48.

12. Чубко О. *Операции в офшорных зонах и их налогообложение* // *Главбух*. – 2002. – № 38 (192). – с. 47.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке спеціальна (вільна) економічна зона?
2. На які групи можна поділити усю сукупність спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, що діють на території України?
3. Що таке технологічний парк?
4. Які найбільш типові податкові пільги надаються підприємствам, зареєстрованим у СЕЗ та ТПР? За яких умов надаються такі пільги?
5. Що таке офшорні компанії, офшорні юрисдикції?
6. Яким чином класифікують офшорні компанії?
7. Переваги офшорних компаній?
8. Які податкові наслідки здійснення операцій з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах?

ВИКОРИСТАНА І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамцова Т. Система оподаткування в Україні // Дебет-Кредит. Школа бухгалтера. – 2002. – № 21.
2. Адамик О.В. Внутрішньогосподарський контроль податкових розрахунків: організація та методика здійснення // Наука молода. Збірник наук. праць. ТНЕУ. Випуск 3. – 2005. – С. 116-121
3. Адамик О.В. Податкова політика в системі управління підприємством // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень; Редкол.: відп. ред., акад. НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2004. – Випуск 1. (XLV). – С. 410-417
4. Адамик О.В. Податкові розрахунки і звітність у системі бухгалтерського обліку // Галицький економічний вісник. – 2004. – Випуск 2. – С. 116-126
5. Адамик О.В. Бухгалтерський облік як основа інформаційного забезпечення оподаткування підприємств // Галицький економічний вісник. – 2004. – Випуск 1. – С. 109-114.
6. Адамик О.В. Застосування штрафних санкцій в умовах реформування податкового законодавства // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – №12. – С. 27-31
7. Адамик О.В. Затрати, пов'язані з основними фондами: особливості формування і віднесення до валових витрат // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2002. – № 10. – С. 198-200
8. Адамик О.В. Неузгодженість положень (стандартів) бухгалтерського обліку з податковим законодавством України // Проблеми економіки України : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2001. – Вип. 8. – С. 128-131
9. Адамик О.В. Обліковий аспект проблем, пов'язаних із нарахуванням ПДВ // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі тисячоліть”. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – С. 192
10. Адамик О.В. Організаційні засади внутрішньогосподарського контролю податкових розрахунків // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : Збірник тез доповідей другої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – Частина 2. – С. 336-339
11. Адамик О.В. Організація податкових розрахунків з податку на прибуток у системі бухгалтерського обліку // Наука молода. Збірник наук. праць. ТНЕУ. Випуск 1. – 2003. – С. 66 - 72
12. Адамик О.В. Податкова політика в системі управління підприємством // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи (Збірник наукових праць) /

НАН України. Інститут регіональних досліджень; Редкол.: відп. ред.. акад.. НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2004. – Випуск 1. (XLV). – 623 с.

13. Адамик О.В. Податкова стратегія в системі управління підприємством // Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні // Збірник наукових праць науково-практичної конференції 29-30 травня 2003 р. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2004. – С. 361-368

14. Адамик О.В. Податок на прибуток: конфлікт норм податкового законодавства із положеннями бухгалтерського обліку // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №4. – С. 21-22.

15. Адамик О.В. Проблеми відображення в обліку податку на прибуток відповідно до національних стандартів // Вестник Национального технического университета “Харьковский политехнический институт”. Технический прогресс и эффективность производства. Випуск 24. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2001. – С. 18-21

16. Адамик О.В. Способи формування в обліку податкового зоб’язання з податку на прибуток // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №1. – С. 20-24

17. Адамик О.В. Формування матеріальних витрат: національні стандарти і оподаткування // Вестник Национального технического университета “Харьковский политехнический институт”. Технический прогресс и эффективность производства. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2003. – №23. – С. 160-161

18. Адамик О.В. Формування матеріальної складової валових витрат та їх відображення у бухгалтерському обліку // Наука молода. Збірник наук. праць. ТНЕУ. Випуск 2. – 2004. – С. 202-206

19. Аніщенко Ю. В. Вільні економічні зони // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 17–18. – с. 89.

20. Апель А., Гунька В., Соколов И. Обналичивание и оффшорный бизнес в схемах. – СПб.: Питер, 2002. – 192 с.

21. Бабак В. По ком стучит колокол уголовной ответственности за хозяйственные преступления? // Частный предприниматель. – 2002. – № 6 (50). – с. 27.

22. Білоус Ю. Відповідальність за ухилення від сплати податків за ККУ // Дебет-Кредит. Школа бухгалтера. Урок 25 (вересень 2002) – 2002. – №36.

23. Вол В. Оффшорний бізнес: за і проти // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 30. – с. 23.

24. Габрук О. Особливості відображення «оффшорних» операцій у податковому обліку платника податків // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №11. – с. 53-54.

25. Голованов Н.М., Перекислов В.Е., Фадеев В.А. Теневая экономика и легализация преступных доходов. – СПб.: Питер, 2003. – 303 с.

26. Ефимов С., Ефимов А. Оффшоры и отечественные налоги // Бухгалтерия. Право. Налоги. Консультации. – 2002. – № 9/2 (476). – с. 33.

27. Єлисеєв А., Підлужний М. Податкове планування: мінімізація оподаткування законними способами. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 274 с.

28. Єлисеєв А.В. Податкове планування на підприємстві Автореф. дис... канд. ек. наук: 08.06.01 / Нац. університет "Львівська політехніка" – Львів, 2003. – 26 с.
29. Завгородній В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. – К.: А.С.К., 2001. – 639 с. – (Економіка. Фінанси. Право).
30. Загородній А. Г., Єлисеєв А. В. Податкове планування в системі фінансового менеджменту підприємства. // Фінанси України. – 2001. - №8. – с. 131-134.
31. Закон України "Про державну податкову службу в Україні" від 04.12.90 р. №509-ХІІ // Бухгалтерія. Збірник систематизованого законодавства. – 2002. – №16/1. – С.14-24.
32. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.97 р. №334/94-ВР (у редакції Закону України від 22.05.97 р. № 283/97-ВР із змінами і доповненнями станом на грудень 2000 р.) // Вісник податкової служби України. – 2001. – №1-2. – С. 3-38.
33. Закон України "Про податок на додану вартість" від 03.04.97р. №168/97-ВР, із змінами і доповненнями станом на вересень 2001р. // Вісник податкової служби України. – 2001. – №34-35. – С. 17-69.
34. Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" від 21.12.2000р. №2181-ІІІ // Дебет-Кредит. – 2001. – №10. – С. 32-58.
35. Іванов Ю. Податкове планування: суть, відмінності, методи // Бухгалтерія. – 2004. – №40 (611). – С. 37-40.
36. Клименко А. «Нерезидентські» проценти і податок на репатріацію // Бухгалтерський тиждень. – 2004. – № 18 (122). – с. 16.
37. Клименко А. «Нерезидентські» проценти: що нового? // Бухгалтерський тиждень. – 2004. – № 34 (138). – с. 38.
38. Костюк Д. Офшори в податковому законодавстві // Податки та бухгалтерський облік. – 2002. – № 99 (553). – с. 15.
39. Лобанов О. Відповідальність за несвоєчасне подання звітності // Податки та бухгалтерський облік. – 2001. – № 100 (449). – с. 42.
40. Луговець Л. Що загрожує бухгалтеру // Дебет-Кредит. – 2003. – №21, 22.
41. Лучко М.Р., Адамик О.В. Взаємозв'язок положень (стандартів) бухгалтерського обліку з податковим законодавством України // Наукові записки по матеріалах всеукраїнської наук.-практ. конференції "Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в Україні". Чортківський інститут підприємництва і бізнесу ТАНГ. – Чортків, 2001. – С. 12-14
42. Лучко М.Р., Адамик О.В. Виділення податкових розрахунків в окрему підсистему обліку: науково-економічний і психологічно-практичний аспекти // Психологія і суспільство: Український науковий та соціально-психологічний часопис. – Тернопільська академія народного господарства, Інститут експериментальних систем освіти, 2001. – № 1(3). – С. 150-163

43. Лучко М.Р., Адамик О.В. Облік комерційної діяльності: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 441 с.
44. Максугов С. Осторожно – ОФФШОР // Бухгалтерія. Право. Налоги. Консультації. – 2002. – № 7/2 (474). – с. 21
45. Медведев А.Н. Как планировать налоговые платежи: Практическое руководство для предпринимателей.- М.: Инфра-М, 1996.
46. Мельник Б. Из офшора – с любовью // Дебет-Кредит. – 2002. – № 50. – с. 22
47. Михайлюк Б. Офшор нам друг. Комітет також // Дебет-Кредит. – 2002. – №48.
48. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Бобрівець С.В. Податковий облік: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 260 с.
49. Податкове планування. – Львів, ТЗОВ “Центр Бізнес-Сервіс”. – 2000-2001р.
50. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 312 с.
51. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 р. №15 «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів та інших обов’язкових платежів» // Бухгалтерія. – 2004. – №51 (622). – С. 44-53.
52. Руденок О. Звітність приватного підприємця // Податки та бухгалтерський облік. – 2002. – № 27 (481). – с. 39.
53. Сутырин С.Ф., Погорлецкий А.И. Налоги и налоговое планирование в мировой экономике / Под. ред. Сутырина С.Ф.– СПб: Издательство “Полиус”, 1998.- 577 с.
54. Федько В. Про необхідність удосконалення податкового планування та прогнозування // Вісник податкової служби України. – 2001. - №11. – С. 7-9.
55. Чубко О. Операции в оффшорных зонах и их налогообложение // Главбух. – 2002. – № 38 (192). – С. 47.